

XVI

ASSEMBLEA GENERAL ORDINÀRIA
DEL SÍNODE DELS BISBES

PRIMERA SESSIO

4-29 D'OCTUBRE DE 2023 – CIUTAT DEL VATICÀ

UNA ESGLÉSIA SINODAL EN MISSIÓ

INFORME DE SÍNTESI

Per una Església sinodal
comunità | participació | missió

INTRODUCCIÓ

Benvolgudes germanes, benvolguts germans,

«Tots nosaltres hem estat batejats en un sol Esperit per formar un sol cos» (1Co 12,13). És l'experiència, plena d'alegria i d'agraïment, que hem fet en aquesta primera sessió de l'Assemblea sinodal, que s'ha celebrat del 4 al 29 d'octubre de 2023, sobre el tema «Per una Església sinodal. Comunió, participació, missió». Per la gràcia comuna del Baptisme, hem pogut viure junts amb un sol cor i una sola ànima, malgrat la diversitat dels nostres orígens, llengües i cultures. Com una coral hem intentat cantar en la varietat de les veus i en la unitat de les ànimes. L'Esperit Sant ens ha permès experimentar l'harmonia que només Ell sap generar: un do i un testimoniatge en un món esquinçat i dividit.

La nostra Assemblea s'ha desenvolupat mentre s'escampen velles i noves guerres en el món, amb el drama absurd d'innombrables víctimes. El crit dels pobres, del qui s'ha vist obligat a emigrar, del qui sofreix violència o pateix les conseqüències devastadores del canvi climàtic ha ressonat entre nosaltres, no només a través dels mitjans de comunicació, sinó també de les veus de molts, implicats personalment amb les seves famílies i els seus pobles en aquests tràgics esdeveniments. Hem portat tothom, en tot moment, en el nostre cor i en la pregària, preguntant-nos com les nostres Esglésies poden promoure camins de reconciliació, d'esperança, de justícia i de pau.

El nostreencontre s'ha desenvolupat a Roma, al voltant del successor de Pere, que ens ha confirmat en la fe i ens ha empès a ser audaços en la missió. Ha estat una gràcia començar el camí d'aquests dies amb una vetlla ecumènica, en la qual hem vist pregant al costat del Papa, a prop de la tomba de Pere, els caps i els representants de les altres confessions cristianes: la unitat fermenta silenciosament dins la Santa Església de Déu; ho veiem amb els nostres ulls i plens d'alegria us en donem testimoni. «Que n'és, de bo i agradable, viure tots junts els germans!» (Sl 133,1).

Per voluntat del Sant Pare, l'Assemblea ha reunit junts i al voltant dels bisbes altres membres del Poble de Déu. Els bisbes, units entre ells i amb el bisbe de Roma, han manifestat l'Església com a comunió d'Esglésies. Laiques i laics, consagrats i consagrades, diaques i preveres han estat, amb els bisbes, testimonis d'un procés que pretén implicar tota l'Església i tothom en l'Església. Aquests han recordat que l'Assemblea no és un esdeveniment aïllat, sinó una part integrant i un pas necessari del procés sinodal. En la multiplicitat de les intervencions i en la pluralitat de les posicions ha ressonat l'experiència d'una Església que està aprenent l'estil de la sinodalitat i busca les formes més idònies per a realitzar-la.

Ja fa més de dos anys que hem començat el camí que ens ha portat a aquesta sessió. Després de l'obertura del procés sinodal esdevinguda el 9 d'octubre de 2021, totes les Esglésies, encara que a ritmes diferents, s'han implicat en un procés d'escolta que ha tingut etapes diocesanes, nacionals i continentals, els resultats de les quals han confluït en els documents respectius. Amb aquesta sessió s'ha obert la fase en què tota l'Església rep els fruits d'aquesta consulta per a discernir, en la pregària i en el diàleg, els camins que l'Esperit ens demana que seguim. Aquesta fase s'allargarà fins a l'octubre de 2024, quan la segona sessió de l'Assemblea durà a terme la seva tasca, oferint-la al Sant Pare.

Tot el camí, arrelat en la tradició de l'Església, s'està desenvolupant a la llum del magisteri conciliar. El Concili Vaticà II ha estat, de fet, com una llavor sembrada en el camp del món i de l'Església. La vida quotidiana dels creients, l'experiència de les Esglésies en cada poble i cultura, els múltiples testimonis de santedat, la reflexió dels teòlegs han estat el sòl on ha germinat i crescut. El Sínode 2021-2024 continua comprovant l'energia d'aquella llavor i desenvolupant-ne les potencialitats. El camí sinodal, de fet, està posant en pràctica allò que el Concili ha ensenyat sobre l'Església com a Misteri i Poble de Déu, cridat a la santedat. Això posa en valor l'aportació de tots els batejats,

en la varietat de les seves vocacions, a una millor comprensió i pràctica de l'Evangelí. En aquest sentit, constitueix un acte autèntic de recepció posterior del Concili, que en perllonga la inspiració i en rellança la seva força profètica per al món d'avui.

Després d'un mes de treball, ara el Senyor ens crida a retornar a les nostres Esglésies per a transmetre-us els fruits del nostre treball i continuar junts el camí. A Roma hi érem només alguns, però el sentit de l'itinerari sinodal convocat pel Sant Pare és el d'implicar tots els batejats. Desitgem ardentment que això passi i volem comprometre'ns a fer-ho possible. En aquest *Informe de síntesi* hem recollit els elements principals sorgits en el diàleg, en la pregària i en la discussió que han caracteritzat aquests dies. Les nostres històries personals enriquiran aquesta síntesi amb el to de l'experiència viscuda, que cap pàgina no pot transmetre. Així podrem testimoniar-vos com de rics han estat els moments de silenci i d'escolta, de compartir i de pregària. També compartirem que no és fàcil escoltar idees diferents, sense cedir immediatament a la temptació de rebatre; oferir la pròpia aportació com un do per als altres i no com una certesa absoluta. Tanmateix, la gràcia del Senyor ens ha portat a fer-ho, malgrat les nostres limitacions, i aquesta ha estat per a nosaltres una autèntica experiència de sinodalitat. Practicant-la, l'hem entès millor i n'hem aollit el valor.

Hem entès que caminar junts com a batejats, en la diversitat dels carismes, de les vocacions i dels ministeris, és important no només per a les nostres comunitats, sinó també per al món. La fraternitat evangèlica és com una llàntia, que no s'ha de col·locar sota una mesura sinó en el portallànties perquè il·lumini tota la casa (cf. Mt 5,15). El món avui necessita aquest testimoniatge més que mai. Com a deixebles de Jesús no podem eludir la tasca de mostrar i transmetre l'amor i la tendresa de Déu a una humanitat ferida.

Els treballs d'aquesta sessió s'han desenvolupat seguint el traçat que ofereix l'*Instrumentum laboris*, que ens convidava a reflexionar sobre els signes característics d'una Església sinodal i sobre les dinàmiques de comunió, missió i participació que l'habiten. La confrontació sobre les preguntes proposades ha confirmat la qualitat del traçat general. Hem pogut aprofundir en el fons de les qüestions, identificar els temes que necessiten aprofundiment i avançar un nucli inicial de propostes. A la llum dels avenços realitzats, l'*Informe de síntesi* no recull ni reitera tots els continguts de l'*Instrumentum laboris*, sinó que rellança els considerats prioritaris. Aquest no és en cap cas un document definitiu, sinó un instrument al servei del discerniment que encara haurà de continuar.

El text està estructurat en tres parts. El primer esbossa «*El rostre de l'Església sinodal*», presentant els principis teològics que il·luminen i fonamenten la sinodalitat. Aquí l'estil de la sinodalitat apareix com una manera d'actuar i d'operar en la fe que neix de la contemplació de la Trinitat i reconeix la unitat i la varietat com a riquesa eclesial. La segona part, titulada «*Tots deixebles, tots missioners*», tracta de tots els qui estan implicats en la vida i en la missió de l'Església i de les seves relacions. En aquesta part, la sinodalitat es presenta principalment com un camí conjunt del Poble de Déu i com a diàleg fecund de carismes i ministeris al servei de la vinguda del Regne. La tercera part duu per títol «*Teixir lligams, construir comunitats*». Aquí la sinodalitat apareix principalment com un conjunt de processos i una xarxa d'organismes que permeten l'intercanvi entre les Esglésies i el diàleg amb el món.

En cadascuna de les tres parts, cada capítol recull les *convergències*, les *qüestions a afrontar* i les *propostes* sorgides del diàleg. Les *convergències* identifiquen els punts fermes on la reflexió pot mirar: són com un mapa que permet orientar-nos en el camí i no equivocar la ruta. Les *qüestions a afrontar* recullen els punts sobre els quals hem reconegut que cal continuar l'aprofundiment teològic, pastoral i canònic: són com cruïlles en les quals cal aturar-se, per a entendre millor la direcció a prendre. Les *propostes*, en canvi, indiquen possibles camins a recórrer: algunes se suggereixen, altres es recomanen, altres es demanen amb més força i determinació.

En els propers mesos les Conferències episcopals i les Estructures jeràrquiques de les Esglésies catòliques orientals, actuant com a nexes entre les Esglésies locals i la Secretaria general del Sínode,

desenvoluparan un paper important en el desenvolupament de la reflexió. A partir de les convergències assolides, estan cridades a concentrar-se en les qüestions i en les propostes més rellevants i més urgents, afavorint-ne l'aprofundiment teològic i pastoral i indicant-ne les implicacions canòniques.

Duem en el nostre cor el desig, recolzat per l'esperança, que el clima d'escolta mútua i de diàleg sincer que hem experimentat els dies de treball comú a Roma s'irradiï en les nostres comunitats i arreu del món, al servei del creixement de la bona llavor del Regne de Déu.

PART I

EL ROSTRE DE L'ESGLÉSIA SINODAL

1. La sinodalitat: experiència i comprensió

Convergències

- a) Hem acollit la invitació a reconèixer la dimensió sinodal de l'Església amb una nova consciència. Pràctiques sinodals estan testimoniades en el Nou Testament i en l'Església primitiva. Posteriorment han pres formes històriques particulars en les diverses Esglésies i tradicions cristianes. El Concili Vaticà II les ha «actualitzat» i el papa Francesc encoratja l'Església a renovar-les de nou. El Sínode 2021-2024 també se situa en aquest procés. A través d'ell, el sant Poble de Déu ha descobert que una manera sinodal de pregar, escoltar i parlar, arrelada en la Paraula de Déu i entreteixida amb moments d'encontre en la joia, i de vegades també en el cansament, porta a una consciència més profunda que tots som germans i germanes en Crist. Un fruit inestimable és l'augment de la consciència de la nostra identitat com a Poble fidel de Déu, en el qual cadascú és portador d'una dignitat derivada del Baptisme i cridat a la corresponsabilitat per a la missió comuna de l'evangelització.
- b) Aquest procés ha renovat la nostra experiència i el nostre desig d'una Església que sigui casa i família de Déu. És precisament a aquesta experiència i aquest desig d'una Església més propera a les persones, menys burocràtica i més relacional que s'hi han associat els termes «sinodalitat» i «sinodal», oferint-ne una primera comprensió que necessita trobar un aclariment més gran. És l'Església que els joves havien declarat que desitjaven ja l'any 2018, amb motiu del Sínode dedicat a ells.
- c) La mateixa manera com s'ha desenvolupat l'Assemblea, a partir de la disposició de les persones assegurades en petits grups al voltant de taules rodones a l'Aula Pau VI, comparable a la imatge bíblica del banquet de noces (cf. Ap 19,9), és emblemàtica d'una Església sinodal i imatge de l'Eucaristia, font i cim de la sinodalitat, amb la Paraula de Déu al centre. Al seu interior, cultures, llengües, ritus, maneres de pensar i realitats diferents poden comprometre's juntes i fructíferament en una recerca sincera sota el guiatge de l'Esperit.
- d) Entre nosaltres hi havia germanes i germans de pobles víctimes de la guerra, del martiri, de la persecució i de la fam. La situació d'aquests pobles, per als quals sovint ha estat impossible participar en el procés sinodal, ha entrat en els nostres intercanvis i en la nostra pregària, alimentant el nostre sentit de comunió amb ells i la nostra determinació de ser treballadors de la pau.
- e) L'Assemblea ha parlat sovint d'esperança, guarició, reconciliació i restauració de la confiança entre la multitud de dons que l'Esperit ha vessat sobre l'Església durant aquest procés sinodal. L'obertura a l'escolta i l'acompanyament de tothom, inclosos els que han patit abusos i ferides en l'Església, ha fet visibles moltes persones que fa temps que s'han sentit invisibles. Encara ens queda un llarg camí a fer cap a la reconciliació i la justícia, que demana afrontar les condicions estructurals que han permès aquests abusos i fer gestos concrets de penitència.
- f) Sabem que «sinodalitat» és un terme desconegut per a molts membres del Poble de Déu, que suscita confusió i preocupació en alguns. Entre les pors, hi ha que es canviï l'ensenyament de l'Església, allunyant-nos de la fe apostòlica dels nostres pares i taint el que esperen aquells que encara avui tenen fam i set de Déu, però estem convençuts que la sinodalitat és una expressió del dinamisme de la tradició viva.
- g) Sense menystenir el valor de la democràcia representativa, el papa Francesc respon a la preocupació d'alguns que el Sínode pugui esdevenir un òrgan de deliberació per majories, desproveït del seu caràcter eclesial i espiritual, arriscant la naturalesa jeràrquica de l'Església. Alguns temen ser obligats a canviar; altres temen que res no canviarà i que hi haurà massa poc coratge per a moure's al ritme de la tradició vivent. Algunes perplexitats i oposicions també amaguen la por a perdre el poder i els privilegis que se'n deriven. En qualsevol cas, en tots els contextos culturals, els termes «sinodal» i «sinodalitat» indiquen una manera de ser Església que articula comunió, missió i participació. N'és un exemple la Conferència eclesial de l'Amazònia (CEAMA), fruit del procés sinodal missioner d'aquella regió.
- h) La sinodalitat es pot entendre com el caminar dels cristians amb Crist i cap al Regne, juntament amb tota la humanitat; orientada a la missió, aquesta comporta reunir-se en assemblea en els diferents nivells de la vida eclesial, l'escolta mútua, el diàleg, el discerniment comunitari, la creació del consens com a expressió de la presència de Crist viu en l'Esperit i l'assumpció d'una decisió en una corresponsabilitat diferenciada.

- i) A través de l'experiència i l'encontre, hem crescut junts en aquesta consciència. En síntesi, des dels primers dies, l'Assemblea s'ha trobat modelada per dues conviccions: la primera és que l'experiència que hem compartit aquests anys és autènticament cristiana i cal acollir-la en tota la seva riquesa i profunditat; la segona és que els termes «sinodal» i «sinodalitat» demanen una clarificació més acurada dels seus nivells de significat en les diferents cultures. Ha sorgit un acord substancial en el fet que, amb els aclariments necessaris, la perspectiva sinodal representa el futur de l'Església.

Qüestions a afrontar

- j) Partint del treball de reflexió ja realitzat, cal aclarir el significat de la sinodalitat a diferents nivells, de l'ús pastoral fins al teològic i canònic, evitant el risc que soni massa vague o genèric, o que aparegui com una moda passatgera. De la mateixa manera, es considera necessari aclarir la relació entre sinodalitat i comunió, així com entre sinodalitat i col·legialitat.
- k) Ha sorgit la voluntat de valorar les diferències en la pràctica i en la comprensió de la sinodalitat entre les tradicions de l'orient cristià i la tradició llatina, també en el procés sinodal en curs, afavorint l'encontre entre elles.
- l) En particular, cal destacar les múltiples expressions de la vida sinodal en contextos culturals en què les persones estan acostumades a caminar juntes com a comunitat. En aquesta línia, es pot afirmar que la pràctica sinodal forma part de la resposta profètica de l'Església a un individualisme que es replega sobre ell mateix, a un populisme que divideix i a una globalització que homogeneïtza i anivella. No soluciona aquests problemes, sinó que ofereix una forma alternativa de ser i actuar plena d'esperança, que integra una pluralitat de perspectives que cal explorar i il·luminar més.

Propostes

- m) La riquesa i la profunditat de l'experiència viscuda porten a indicar com a prioritat l'ampliació del nombre de persones implicades en els camins sinodals, superant els obstacles a la participació sorgits fins ara, així com la sensació de desconfiança i les pors que alguns alimenten.
- n) Cal desenvolupar modalitats per a una implicació més activa de diaques, preveres i bisbes en el procés sinodal durant el proper any. Una Església sinodal no pot prescindir de les seves veus, de les seves experiències i de la seva aportació. Hem d'entendre els motius de la resistència a la sinodalitat d'alguns d'ells.
- o) Finalment, ha sorgit amb força la necessitat que la cultura sinodal esdevingui més intergeneracional, amb espais que permetin als joves parlar lliurement amb les seves famílies, amb els seus iguals i amb els seus pastors, també a través dels canals digitals.
- p) Es proposa promoure, en un fòrum adequat, el treball teològic d'aprofundiment terminològic i conceptual de la noció i de la pràctica de la sinodalitat abans de la segona sessió de l'Assemblea, aprofitant el ric patrimoni d'estudis posteriors al Concili Vaticà II i, en particular, dels documents de la Comissió teològica internacional sobre *La sinodalitat en la vida i en la missió de l'Església* (2018) i *El sensus fidei en la vida de l'Església* (2014).
- q) Les implicacions canòniques de la perspectiva de la sinodalitat demanen un aclariment semblant. En aquest sentit, es proposa la creació d'una comissió intercontinental especial de teòlegs i canonistes, de cara a la segona sessió de l'Assemblea.
- r) Sembla que ha arribat el moment per a una revisió del *Codi de dret canònic* i del *Codi dels canons per a les Esglésies orientals*. Per tant, cal que s'iniciï un estudi preliminar.

2. Reunits i enviats per la Trinitat

Convergències

- a) Com recorda el Concili Vaticà II, l'Església és «un poble aplegat per la unitat del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant» (*Lumen gentium* 4). El Pare, a través de l'enviament del Fill i el do de l'Esperit, ens implica en un dinamisme de comunió i missió que ens fa passar del jo al nosaltres i ens posa al servei del món. La sinodalitat tradueix en actituds espirituals i processos eclesials la dinàmica trinitària amb què Déu ve a trobar la humanitat. Perquè això passi, cal que tots els batejats es comprometin a exercir recíprocament la seva vocació, el seu carisma, el seu ministeri. Només així l'Església podrà tenir realment una «conversa» al seu interior i amb el món (cf. *Ecclesiam suam* 67), caminant braç a braç amb cada ésser humà amb l'estil de Jesús.
- b) Des dels seus orígens, el camí sinodal de l'Església està orientat cap al Regne, que es complirà plenament quan Déu serà tot en tots. El testimoniatge de la fraternitat eclesial i la dedicació missionera al servei dels més petits no seran mai a l'alçada del misteri del qual són signe i instrument. L'Església no reflexiona sobre la seva configuració sinodal per a situar-se al centre de l'anunci, sinó per a dur a terme millor, malgrat la seva incompletesa constitutiva, el servei de la vinguda del Regne.
- c) La renovació de la comunitat cristiana només és possible reconeixent la primacia de la gràcia. Si falta la profunditat espiritual, la sinodalitat continua sent una renovació superficial. El que estem cridats a fer, però, no és només traduir una experiència espiritual madurada en altres llocs en processos comunitaris, sinó experimentar més profundament com les relacions fraterne són el lloc i la forma d'un encontre autèntic amb Déu. En aquest sentit, la perspectiva sinodal, tot apropant-se al ric patrimoni espiritual de la tradició, contribueix a renovar-ne les formes: una pregària oberta a la participació, un discerniment viscut conjuntament, una energia missionera que neix del compartir i s'irradia com a servei.
- d) La conversa en l'Esperit és un instrument que, malgrat les seves limitacions, és fecund per a permetre una escolta autèntica i per a discernir el que l'Esperit diu a les Esglésies. La seva pràctica ha suscitat alegria, estupor i agraïment i s'ha viscut com un itinerari de renovació que transforma les persones, els grups, l'Església. La paraula «conversa» expressa quelcom més que un simple diàleg: entrellaça harmoniosament pensament i sentiment i genera un món vital compartit. Per aquest motiu podem dir que en la conversa hi ha en joc la conversió. Aquesta és una dada antropològica que es retroba en pobles i cultures diferents, agermanades per la pràctica de reunir-se solidàriament per a tractar i decidir les qüestions vitals per a la comunitat. La gràcia duu a terme aquesta experiència humana: conversar «en l'Esperit» significa viure l'experiència de compartir a la llum de la fe i en la recerca de la voluntat de Déu, en una atmosfera autènticament evangèlica en la qual l'Esperit Sant pot fer sentir la seva veu inconfusible.
- e) Atès que la sinodalitat està orientada a la missió, és necessari que les comunitats cristianes comparteixin la fraternitat amb homes i dones d'altres religions, creences i cultures, evitant, d'una banda, el risc de l'autoreferencialitat i de l'autoconservació i, de l'altra, el de la pèrdua d'identitat. La lògica del diàleg, de l'aprenentatge mutu i del caminar junts han de caracteritzar l'anunci evangèlic i el servei als pobres, la cura de la casa comuna i la recerca teològica, esdevenint l'estil pastoral de l'Església.

Qüestions a afrontar

- f) Per a escoltar realment la voluntat del Pare, sembla necessari aprofundir en els criteris del discerniment eclesial des d'una perspectiva teològica, de manera que la referència a la llibertat i a la

novetat de l'Esperit estigui adequadament coordinada amb l'esdeveniment de Jesucrist esdevingut «una vegada per sempre» (He 10,10). Això demana, en primer lloc, precisar la relació entre l'escolta de la Paraula de Déu testimoniada en l'Escriptura, l'acollida de la tradició i l'ensenyament de l'Església i la lectura profètica dels signes dels temps.

- g) Per a això, és fonamental promoure visions antropològiques i espirituals capaces d'integrar i no juxtaposar les dimensions intel·lectual i emocional de l'experiència de fe, superant qualsevol reduccionisme i qualsevol dualisme entre raó i sentiment.
- h) És important aclarir com la conversa en l'Esperit pot integrar les aportacions del pensament teològic i de les ciències humanes i socials, també a la llum d'altres models de discerniment eclesial que es duen a terme seguint la seqüència del «veure, jutjar, actuar» o articulant els passos del «reconèixer, interpretar, escollir».
- i) Cal desenvolupar l'aportació que la *lectio divina* i les diverses tradicions espirituals, antigues i recents, poden oferir a la pràctica del discerniment. De fet, convé valorar la pluralitat de formes i d'estils, de mètodes i de criteris que l'Esperit Sant ha suggerit al llarg dels segles i que formen part del patrimoni espiritual de l'Església.

Propostes

- j) Es proposa experimentar i adaptar la conversa en l'Esperit i altres formes de discerniment en la vida de les Esglésies, valorant la riquesa de les diferents tradicions espirituals segons les cultures i els contextos. Formes adequades d'acompanyament poden facilitar aquesta pràctica, ajudant a copsar-ne la lògica i a superar eventuais resistències.
- k) Que cada Església local es doti de persones idònies i preparades per a facilitar i acompanyar processos de discerniment eclesial.
- l) És important que la pràctica del discerniment s'apliqui també en l'àmbit pastoral, d'una manera adequada als contextos, per a il·luminar la concreció de la vida eclesial. Ens permetrà reconèixer millor els carismes presents en la comunitat, confiar amb saviesa tasques i ministeris, planificar els camins pastorals a la llum de l'Esperit, anant més enllà de la simple planificació d'activitats.

3. Entrar en una comunitat de fe: la iniciació cristiana

Convergències

- a) La iniciació cristiana és l'itinerari a través del qual el Senyor, mitjançant el ministeri de l'Església, ens introdueix en la fe pasqual i ens insereix en la comunió trinitària i eclesial. Aquest itinerari té una gran varietat de formes en funció de l'edat en què es realitza i de les diferents accentuacions pròpies de les tradicions orientals i de l'occidental. Tanmateix, sempre hi estan entrelaçades l'escolta de la Paraula i la conversió de la vida, la celebració litúrgica i la inclusió en la comunitat i en la seva missió. Precisament per això l'itinerari catecumenal, amb la gradualitat de les seves etapes i dels seus passos, és el paradigma de tot caminar junts eclesial.
- b) La iniciació ens posa en contacte amb una gran varietat de vocacions i de ministeris eclesials. En ells s'expressa el rostre matern d'una Església que ensenya als seus fills a caminar tot caminant amb ells. Els escolta i, a mesura que respon als seus dubtes i les seves preguntes, s'enriqueix amb la novetat que cada persona porta dins seu, amb la seva història, la seva llengua i la seva cultura. En la pràctica d'aquesta acció pastoral la comunitat cristiana experimenta, sovint sense tenir-ne plena consciència, la primera forma de sinodalitat.

- c) Abans de qualsevol distinció de carismes i de ministeris, «tots hem estat batejats en un sol Esperit per formar un sol cos» (1Co 12,13). Per això, entre tots els batejats hi ha una autèntica igualtat de dignitat i una responsabilitat comuna per a la missió, segons la vocació de cadascú. Per la unció de l'Esperit, que «ensenya totes les coses» (1Jn 2,27), tots els creients posseeixen un instint per a la veritat de l'Evangelí, anomenat *sensus fidei*, que consisteix en una certa connaturalitat amb les realitats divines i en la capacitat de captar intuïtivament allò que és conforme a la veritat de la fe. Els processos sinodals valoren aquest do i ens permeten comprovar l'existència d'aquest consens dels fidels (*consensus fidelium*), que constitueix un criteri segur per a verificar si una determinada doctrina o praxi pertany a la fe apostòlica.
- d) La Confirmació, d'alguna manera, fa que la gràcia de la Pentecosta sigui perenne a l'Església, la qual enriqueix els fidels amb l'abundància dels dons de l'Esperit i els crida a desenvolupar la seva vocació específica, arrelada en la seva dignitat baptismal comuna, al servei de la missió. Cal destacar-ne la importància i situar-la en relació amb la varietat de carismes i ministeris que configuren el rostre sinodal de l'Església.
- e) La celebració de l'Eucaristia, sobretot els diumenges, és la primera i fonamental forma com el sant Poble de Déu es reuneix i es troba. Allà on no és possible, la comunitat, tot desitjant-la, es reuneix al voltant de la celebració de la Paraula. A l'Eucaristia celebrem un misteri de gràcia del qual no en som els artífexs. En cridar-nos a participar del seu Cos i de la seva Sang, el Senyor ens fa un sol cos entre nosaltres i amb Ell. A partir de la utilització que Pau fa del terme *koinonia* (cf. 1Co 10,16-17), la tradició cristiana ha custodiat la paraula «comunió» per a indicar al mateix temps la plena participació en l'Eucaristia i la naturalesa de les relacions entre els fidels i entre les Esglésies. Mentre ens obre a la contemplació de la vida divina, fins a les profunditats insondables del misteri trinitari, aquest terme també ens remet a la vida quotidiana de les nostres relacions: en els gestos més senzills amb què ens obrim els uns als altres realment circula l'alè de l'Esperit. Per això, la comunió celebrada en l'Eucaristia i que en brolla configura i orienta els itineraris de la sinodalitat.
- f) Des de l'Eucaristia aprenem a articular unitat i diversitat: unitat de l'Església i multiplicitat de les comunitats cristianes; unitat del misteri sacramental i varietat de les tradicions litúrgiques; unitat de la celebració i diversitat de les vocacions, dels carismes i dels ministeris. Res millor que l'Eucaristia mostra que l'harmonia creada per l'Esperit no és uniformitat i que tot do eclesial està destinat a l'edificació comuna.

Qüestions a afrontar

- g) El sagrament del Baptisme no es pot entendre de manera aïllada, fora de la lògica de la iniciació cristiana, i molt menys d'una manera individualista. Cal, doncs, aprofundir més en la contribució a la comprensió de la sinodalitat que pot venir d'una visió més unitària de la iniciació cristiana.
- h) La maduració del *sensus fidei* demana no només haver rebut el Baptisme, sinó també desenvolupar la gràcia del sagrament en una vida d'autèntic discipulat, que permeti discernir l'acció de l'Esperit d'allò que és expressió del pensament dominant, fruit dels condicionants culturals o, en tot cas, no coherent amb l'Evangelí. Aquest és un tema a aprofundir amb una adequada reflexió teològica.
- i) La reflexió sobre la sinodalitat pot oferir motius de renovació per a la comprensió de la Confirmació, amb la qual la gràcia de l'Esperit articula la varietat de dons i de carismes en l'harmonia de la Pentecosta. A la llum de les diferents experiències eclesials, s'ha d'estudiar la manera de fer més fecunda la preparació i la celebració d'aquest sagrament, per tal de desvetllar en tots els fidels la crida a edificar la comunitat, a la missió en el món i al testimoniatge de la fe.

- j) Des d'un perfil teològic pastoral, és important continuar la recerca sobre la manera com la lògica catecumenal pot il·luminar altres itineraris pastorals, com el de la preparació al matrimoni, o l'acompanyament a opcions de compromís professional i social, o la mateixa formació al ministeri ordenat, en el qual tota la comunitat eclesial ha d'estar implicada.

Propostes

- k) Si l'Eucaristia modela la sinodalitat, el primer pas que hem de fer és honrar-ne la gràcia amb un estil celebratiu a l'altura del do i amb una autèntica fraternitat. La litúrgia celebrada amb autenticitat és la primera i fonamental escola de discipulat i de fraternitat. Abans de qualsevol de les nostres iniciatives de formació, hem de deixar-nos formar per la seva poderosa bellesa i la noble senzillesa dels seus gestos.
- l) Un segon pas fa referència a l'exigència, assenyalada per molts, de fer el llenguatge litúrgic més accessible als fidels i més encarnat en la diversitat de les cultures. Sense qüestionar la continuïtat amb la tradició i la necessitat de la formació litúrgica, es demana una reflexió sobre aquest tema i l'atribució d'una major responsabilitat a les Conferències episcopals, en la línia del motu proprio *Magnum principium*.
- m) Un tercer pas consisteix en el compromís pastoral de valorar totes les formes de pregària comunitària, sense limitar-se només a la celebració de la missa. Altres expressions de la pregària litúrgica, així com les pràctiques de la pietat popular, en les quals es reflecteix el geni de les cultures locals, són elements de gran importància per a afavorir la implicació de tots els fidels, per a introduir-los progressivament en el misteri cristià i per a apropar aquells menys familiaritzats amb l'Església a l'encontre amb el Senyor. Entre les formes de pietat popular, destaca especialment la devoció mariana, per la seva capacitat de sostenir i nodrir la fe de molts.

4. Els pobres, protagonistes del camí de l'Església

Convergències

- a) Els pobres demanen amor a l'Església. Per amor s'entén respecte, acollida i reconeixement, sense els quals donar aliments, diners o serveis socials representa una forma d'assistència certament important, però que no es fa càrrec del tot de la dignitat de la persona. El respecte i el reconeixement són instruments potents per a activar les capacitats personals, de manera que cadascú sigui subjecte del seu itinerari de creixement i no objecte de l'acció assistencial dels altres.
- b) L'opció preferencial pels pobres està implícita en la fe cristològica: Jesús, pobre i humil, va fer amistat amb els pobres, va caminar amb els pobres, va compartir la taula amb els pobres i va denunciar les causes de la pobresa. Per a l'Església, l'opció pels pobres i els descartats és una categoria teològica abans que cultural, sociològica, política o filosòfica. Per a sant Joan Pau II, Déu els concedeix, els primers, la seva misericòrdia. Aquesta preferència divina té conseqüències en la vida de tots els cristians, cridats a alimentar «els mateixos sentiments que heu vist en Jesucrist» (Fl 2,5).
- c) No hi ha un sol tipus de pobresa. Entre els molts rostres dels pobres hi ha els de tots aquells que no tenen el necessari per a portar una vida digna. Després hi ha els dels migrants i els refugiats; pobles indígenes, nadius i afrodescendents; els que pateixen violència i abús, especialment les dones; persones amb addiccions; minories a les quals se'ls nega sistemàticament la veu; gent gran abandonada; víctimes del racisme, de l'explotació i del tràfic de persones, especialment menors;

treballadors explotats; exclosos econòmicament i altres que viuen a les perifèries. Els més vulnerables entre els vulnerables, per als quals és necessària una acció de defensa constant, són els nadons en el si matern i les seves mares. L'Assemblea és conscient del crit dels «nous pobres», provocats per les guerres i pel terrorisme que turmenten molts països en els diferents continents i condemna els sistemes polítics i econòmics corruptes que en són la causa.

- d) Al costat de les múltiples formes de pobresa material, el nostre món també coneix les de la pobresa espiritual, entesa com la manca del sentit de la vida. La preocupació excessiva per un mateix pot portar a veure els altres com una amenaça i a tancar-se en l'individualisme. Com s'ha assenyalat, les pobreses materials i les pobreses espirituals, quan s'uneixen, poden trobar les respostes a les necessitats l'una de l'altra. Aquesta és una manera de caminar junts que fa concreta la perspectiva de l'Església sinodal que ens revelarà el sentit més ple de la benaurança evangèlica: «Feliços els pobres en l'esperit» (Mt 5,3).
- e) Estar al costat dels pobres significa comprometre's amb ells també en la cura de la nostra casa comuna: el crit de la terra i el crit dels pobres són el mateix crit. La manca de reaccions fa que la crisi ecològica i en particular el canvi climàtic siguin una amenaça per a la supervivència de la humanitat, com ho subratlla l'exhortació apostòlica *Laudate Deum*, publicada pel papa Francesc en concomitància amb l'obertura dels treballs de l'Assemblea sinodal. Les Esglésies dels països més exposats a les conseqüències del canvi climàtic són molt conscients de la urgència d'un canvi de direcció i això representa una contribució seva al camí de les altres Esglésies del planeta.
- f) El compromís de l'Església ha d'arribar a les causes de la pobresa i de l'exclusió. Això inclou accions per a protegir els drets dels pobres i exclosos, i pot demanar la denúncia pública de les injustícies, ja siguin perpetrades per individus, governs, empreses o estructures socials. Per això, és fonamental escoltar les seves instàncies i el seu punt de vista, per tal de donar-los la veu, utilitzant les seves paraules.
- g) Els cristians tenen el deure de comprometre's a participar activament en la construcció del bé comú i en la defensa de la dignitat de la vida, inspirant-se en la doctrina social de l'Església i actuant en diferents formes (implicació en les organitzacions de la societat civil, en els sindicats, en els moviments populars, en l'associacionisme de base, en l'àmbit de la política, etc.). L'Església expressa un profund agraïment per la seva acció. Les comunitats han de donar suport a aquells que treballen en aquests camps amb un autèntic esperit de caritat i servei. La seva acció forma part de la missió de l'Església d'anunci de l'Evangelí i de col·laborar en la vinguda del Regne de Déu.
- h) En els pobres, la comunitat cristiana troba el rostre i la carn de Crist que, tot i ser ric, es va fer pobre per nosaltres, perquè esdevinguéssim rics per la seva pobresa (cf. 2Co 8,9). Està cridada no només a ser-hi a prop, sinó a aprendre d'ells. Si fer Sínode significa caminar junts amb Aquell que és el camí, una Església sinodal ha de posar els pobres al centre de tots els aspectes de la seva vida: a través dels seus sofriments coneixen directament el Crist que pateix (cf. *Evangelii gaudium* 198). La semblança de la seva vida amb la del Senyor fa dels pobres anunciadors d'una salvació rebuda com a do i testimonis de la joia de l'Evangelí.

Qüestions a afrontar

- i) En alguns llocs del món l'Església és pobra, amb els pobres i per als pobres. Hi ha un risc constant, que cal evitar amb cura, de considerar els pobres en termes d'«ells» i «nosaltres», com a «objectes» de la caritat de l'Església. Posar els pobres al centre i aprendre d'ells és una cosa que l'Església ha de fer cada vegada més.
- j) La denúncia profètica de les situacions d'injustícia i l'acció de pressió sobre els responsables polítics, que demana recórrer a formes de diplomàcia, s'han de mantenir en tensió dinàmica per a

no perdre lucidesa i fecunditat. En particular, cal vetllar perquè l'ús de fons públics o privats per les estructures de l'Església no condicioni la llibertat de parlar en nom de les exigències de l'Evangeli.

- k) L'actuació en els camps de l'educació, de la sanitat i de l'assistència social, sense cap discriminació ni exclusió de ningú, és un signe clar d'una Església que promou la integració i la participació dels més petits en el seu si i en la societat. Les organitzacions actives en aquest camp són convidades a considerar-se com a expressió de la comunitat cristiana i a evitar un estil impersonal de viure la caritat. També se'ls demana que facin xarxa i es coordinin.
- l) L'Església ha de ser honesta a l'hora d'examinar com respecta les exigències de la justícia en relació als qui treballen en les institucions que hi estan vinculades, per a testimoniar que actua amb coherència i integritat.
- m) En una Església sinodal el sentit de la solidaritat també es manifesta a nivell de l'intercanvi de dons i del compartir els recursos entre Esglésies locals de diferents regions. Es tracta de relacions que afavoreixen la unitat de l'Església, creant lligams entre les comunitats cristianes implicades. Cal centrar-se en les condicions a garantir perquè els preveres que ajuden les Esglésies pobres de clergat no siguin només un remei funcional, sinó un recurs per al creixement de l'Església que els envia i la que els rep. De la mateixa manera, cal treballar perquè les ajudes econòmiques no degenerin en assistencialisme, sinó que promoguin una autèntica solidaritat evangèlica i es gestionin de manera transparent i fiable.

Propostes

- n) La doctrina social de l'Església és un recurs massa poc conegut, sobre el qual cal tornar a invertir. Les Esglésies locals s'han de comprometre no només a fer conèixer millor els seus continguts, sinó a afavorir-ne la recepció mitjançant pràctiques en què es posin en pràctica la seva inspiració.
- o) Cal que l'experiència de l'encontre, del compartir la vida i del servei als pobres i els marginats esdevingui part integrant de tots els itineraris de formació que ofereixen les comunitats cristianes: és una exigència de la fe, no és opcional. Això val especialment per als candidats al ministeri ordenat i a la vida consagrada.
- p) En el marc del replantejament del ministeri diaconal, se n'hauria de promoure una orientació més decidida cap al servei als pobres.
- q) Els fonaments bíblics i teològics de l'ecologia integral s'han d'integrar de manera més explícita i acurada en l'ensenyament, en la litúrgia i en les pràctiques de l'Església.

5. Una Església de «tota tribu, llengua, poble i nació»

Convergències

- a) Els cristians viuen dins de cultures específiques, portant-hi Crist en la Paraula i en el Sagrament. En comprometre's al servei de la caritat, acullen amb humilitat i alegria el misteri de Crist que ja els espera en tot lloc i en tot temps. D'aquesta manera esdevenen una Església de «tota tribu, llengua, poble i nació» (Ap 5,9).
- b) Els contextos culturals, històrics i regionals en què l'Església és present revelen diferents necessitats espirituals i materials. Això configura la cultura de les Esglésies locals, les seves prioritats missioneres, les preocupacions i els dons que cadascuna d'elles aporta al diàleg sinodal, i els

llenguatges amb què s'expressa. Durant els dies de l'Assemblea hem pogut viure una experiència directa, i sobretot joiosa, de la pluralitat d'expressions del ser Església.

- c) Les Esglésies viuen en contextos cada vegada més multiculturals i multireligiosos, on és fonamental el compromís pel diàleg entre religions i cultures juntament amb els altres grups que conformen la societat. Viure la missió de l'Església en aquests contextos demana un estil de presència, servei i anunci que busca construir ponts, conrear la comprensió mútua i comprometre's en una evangelització que acompanya, escolta i aprèn. Diverses vegades a l'Assemblea ha ressonat la imatge de «treure's les sabates» per a anar a l'encontre amb l'altre d'igual a igual, com a signe d'humilitat i respecte per un espai sagrat.
- d) Els moviments migratoris són una realitat que remodela les Esglésies locals com a comunitats interculturals. Sovint, els migrants i els refugiats, molts dels quals porten les ferides del desarrelament, de la guerra i de la violència, esdevenen una font de renovació i enriquiment per a les comunitats que els acullen i una oportunitat per a establir un lligam directe amb Esglésies geogràficament distants. Davant d'actituds cada vegada més hostils en relació als migrants, estem cridats a practicar una acollida oberta, a acompanyar-los en la construcció d'un nou projecte de vida i a construir una autèntica comunió intercultural entre els pobles. El respecte per les tradicions litúrgiques i les pràctiques religioses dels migrants és part integral d'una acollida autèntica.
- e) Els missioners han donat la seva vida per portar la Bona Notícia a tot el món. El seu compromís dona un testimoni eloqüent del poder de l'Evangeli. Tanmateix, cal una atenció i sensibilitat especials en contextos en què «missió» és una paraula carregada d'un llegat històric dolorós, que avui dificulta la comunió. En alguns llocs, l'anunci de l'Evangeli s'ha associat a la colonització i fins i tot al genocidi. Evangelitzar en aquests contextos demana reconèixer els errors comesos, aprendre una nova sensibilitat per a aquestes problemàtiques i acompanyar una generació que cerca forjar identitats cristianes més enllà del colonialisme. El respecte i la humilitat són actituds fonamentals per a reconèixer que ens completem els uns als altres i que l'encontre amb cultures diverses pot enriquir la vida i el pensament de la fe de les comunitats cristianes.
- f) L'Església ensenya la necessitat i encoratja la pràctica del diàleg interreligiós com a part de la construcció de la comunió entre tots els pobles. En un món de violència i fragmentació, sembla cada vegada més urgent un testimoni de la unitat de la humanitat, del seu origen comú i del seu destí comú, en una solidaritat coordinada i fraterna envers la justícia social, la pau, la reconciliació i la cura de la casa comuna. L'Església és conscient que l'Esperit pot parlar a través de la veu d'homes i dones de qualsevol religió, creença i cultura.

Qüestions a afrontar

- g) Cal conrear la sensibilitat davant la riquesa de la varietat de les expressions de ser Església. Això demana la recerca d'un equilibri dinàmic entre la dimensió de l'Església en el seu conjunt i el seu arrelament local, entre el respecte al lligam de la unitat de l'Església i el risc d'homogeneïtzació que ofega la varietat. Els significats i les prioritats varien entre contextos diferents i això demana identificar i promoure formes de descentralització i instàncies intermèdies.
- h) També l'Església es veu afectada per la polarització i la desconfiança en àmbits crucials, com són la vida litúrgica i la reflexió moral, social i teològica. Hem de reconèixer les causes a través del diàleg i emprendre processos coratjosos de revitalització de la comunió i de reconciliació per a superar-les.
- i) A les nostres Esglésies locals, de vegades experimentem tensions entre diferents maneres d'entendre l'evangelització, que se centren en el testimoni de vida, en el compromís per la pro-

moció humana, en el diàleg amb les fes i les cultures i en l'anunci explícit de l'Evangelí. Igualment, emergeix una tensió entre l'anunci explícit de Jesucrist i la valoració de les característiques de cada cultura a la recerca dels trets evangèlics (*semina Verbi*) que ja conté.

- j) Entre les qüestions a aprofundir s'ha indicat la possible confusió entre el missatge de l'Evangelí i la cultura de l'evangelitzador.
- k) L'extensió dels conflictes, amb el comerç i l'ús d'armes cada vegada més potents, planteja la qüestió, proposada en diversos grups, d'una reflexió i formació més acurades per a gestionar els conflictes de manera no violenta. Aquesta és una aportació qualificada que els cristians poden oferir al món d'avui, també en diàleg i en col·laboració amb altres religions.

Propostes

- l) Cal una atenció renovada a la qüestió dels llenguatges que utilitzem per a parlar a les ments i els cors de les persones en una gran diversitat de contextos, d'una manera bonica i accessible.
- m) De cara a l'experimentació de formes de descentralització, cal definir un marc de referència compartit per a la seva gestió i la seva valoració, identificant tots els actors implicats i els seus rols. Per exigències de coherència, els processos de discerniment sobre la descentralització s'han de desenvolupar en estil sinodal, preveient la participació i la contribució de tots els actors implicats als diferents nivells.
- n) Es necessiten nous paradigmes de compromís pastoral amb les poblacions indígenes, en la línia d'un camí junts i no d'una acció feta cap a ells o per a ells. La seva participació en els processos de presa de decisions a tots els nivells pot contribuir a una Església més vibrant i missionera.
- o) Dels treballs de l'Assemblea, sorgeix la petició d'un millor coneixement dels ensenyaments del Vaticà II, del magisteri postconciliar i de la doctrina social de l'Església. Hem de conèixer millor les nostres diferents tradicions per a ser més clarament una Església d'Esglésies en comunió, eficaç en el servei i en el diàleg.
- p) En un món en què augmenta el nombre de migrants i refugiats, mentre que es redueix la disponibilitat a acollir-los, i on l'estranger es veu amb un recel creixent, convé que l'Església es comprometi decididament en l'educació a la cultura del diàleg i de l'encontre, lluitant contra el racisme i la xenofòbia, especialment en els programes de formació pastoral. També és necessari comprometre's en projectes d'integració dels migrants.
- q) Recomanem un compromís renovat en el diàleg i en el discerniment pel que fa a la justícia racial. Cal identificar els sistemes que creen o mantenen la injustícia racial dins de l'Església i combatre'ls. Que s'iniciïn processos de guarició i reconciliació per a erradicar el pecat del racisme, amb l'ajuda dels qui en pateixen les conseqüències.

6. Tradicions de les Esglésies orientals i de l'Església llatina

Convergències

- a) Entre les Esglésies orientals, les que estan en plena comunió amb el successor de Pere gaudeixen d'una peculiaritat litúrgica, teològica, eclesiològica i canònica que enriqueix molt tota l'Església. En particular, la seva experiència d'unitat en la diversitat pot oferir una valuosa contribució a la comprensió i a la pràctica de la sinodalitat.

- b) Al llarg de la història, el nivell d'autonomia garantit a aquestes Esglésies ha viscut diferents fases i també s'han vist comportaments que avui es consideren superats, com la llatinització. En les últimes dècades el procés de reconeixement de l'especificitat, distinció i autonomia d'aquestes Esglésies ha experimentat un desenvolupament notable.
- c) La important migració de fidels de l'orient catòlic cap a territoris amb majoria llatina planteja qüestions pastorals importants. Si el flux actual continua o augmenta, podria haver-hi més membres de les Esglésies catòliques orientals a la diàspora que als territoris canònics. Per diverses raons, la constitució de jerarquies orientals als països d'immigració no és suficient per a resoldre el problema, però cal que les Esglésies locals de ritu llatí, en nom de la sinodalitat, ajudin els fidels orientals emigrats a preservar la seva identitat i a conrear el seu patrimoni específic, sense patir processos d'assimilació.

Qüestions a afrontar

- d) S'ha d'estudiar més la contribució que l'experiència de les Esglésies catòliques orientals pot oferir a la comprensió i a la pràctica de la sinodalitat.
- e) Queden algunes dificultats pel que fa a l'aprovació del Papa als bisbes elegits pels Sínodes de les Esglésies *sui iuris* per al seu territori i del nomenament papal de bisbes fora del territori canònic. La petició d'ampliació de la jurisdicció dels patriarques fora del territori patriarcal també és objecte de discerniment en el diàleg amb la Santa Seu.
- f) A les regions on hi ha fidels de diferents Esglésies catòliques, cal trobar modalitats que facin visible i experimentable la unitat efectiva en la diversitat.
- g) Hem de reflexionar sobre la contribució que les Esglésies catòliques orientals poden fer al camí cap a la unitat entre tots els cristians i el paper que poden tenir en el diàleg interreligiós i inter-cultural.

Propostes

- h) En primer lloc, sorgeix la petició d'establir un Consell dels patriarques i arquebisbes majors de les Esglésies catòliques orientals prop del Sant Pare.
- i) Alguns demanen convocar un Sínode especial dedicat a les Esglésies catòliques orientals, a la seva identitat i missió, així com als reptes pastorals i canònics en el context de guerra i de migracions massives.
- j) Es proposa formar una comissió conjunta de teòlegs, historiadors i canonistes orientals i llatins per a estudiar les qüestions que demanen aprofundiment i fer propostes per a continuar el camí.
- k) En els dicasteris de la cúria romana hi hauria d'haver una representació adequada de membres de les Esglésies catòliques orientals per a enriquir tota l'Església amb l'aportació de la seva perspectiva, afavorir la solució dels problemes identificats i participar en el diàleg en els diferents nivells.
- l) Per a afavorir formes d'acollida respectuosa del patrimoni dels fidels de les Esglésies orientals, convé intensificar les relacions entre el clergat oriental a la diàspora i el clergat llatí, i promoure el coneixement mutu i el reconeixement de les seves respectives tradicions.

7. En el camí cap a la unitat dels cristians

Convergències

- a) Aquesta sessió de l'Assemblea sinodal s'ha obert en el signe de l'ecumenisme. La vetlla de pregària «*Together*» [«Junts»] ha comptat amb la presència, al costat del papa Francesc, de nombrosos caps i representants de diverses comunions cristianes: un signe clar i creïble de la voluntat de caminar junts en l'esperit de la unitat de la fe i de l'intercanvi de dons. Aquest esdeveniment tan significatiu també ens ha permès reconèixer que ens trobem en un *kairós* ecumènic i de reafirmar que allò que ens uneix és més gran que allò que ens divideix. De fet, tenim en comú «un sol Senyor, una sola fe, un sol baptisme, un sol Déu i Pare de tots, que està per damunt de tot, actua a través de tot i és present en tot» (Ef 4,5-6).
- b) El mateix Baptisme, que és el principi de la sinodalitat, constitueix també el fonament de l'ecumenisme. A través d'ell tots els cristians participen del *sensus fidei* i per això cal escoltar-los amb atenció, independentment de la seva tradició, tal com ha fet l'Assemblea sinodal en el seu procés de discerniment. No hi pot haver sinodalitat sense la dimensió ecumènica.
- c) L'ecumenisme és, en primer lloc, una qüestió de renovació espiritual i també exigeix processos de penediment i de guarició de la memòria. A l'Assemblea han ressonat testimonis il·luminadors de cristians de diferents tradicions eclesials que comparteixen l'amistat, la pregària i sobretot el compromís amb el servei als pobres. La dedicació pels últims cimenta els lligams i ajuda a concentrar-se en allò que ja uneix tots els creients en Crist. Per això, és important que l'ecumenisme es desenvolupi en primer lloc en la vida quotidiana. En el diàleg teològic i institucional continua el teixit pacient de la comprensió mútua en un clima de confiança i obertura creixents.
- d) A moltes regions del món hi ha sobretot l'ecumenisme de la sang: cristians de pertinences diferents que junts donen la vida per la fe en Jesucrist. El testimoniatge del seu martiri és més eloqüent que qualsevol paraula: la unitat ve de la Creu del Senyor.
- e) La col·laboració entre tots els cristians també constitueix un element fonamental per tal d'afrontar els reptes pastorals del nostre temps: en les societats secularitzades permet donar més força a la veu de l'Evangelí, en contextos de pobresa fa unir forces al servei de la justícia, de la pau i de la dignitat dels últims. Sempre i arreu és un recurs fonamental per a sanar la cultura de l'odi, de la divisió i de la guerra que enfronta grups, pobles i nacions.
- f) Els matrimonis entre cristians que pertanyen a diferents Esglésies o comunitats eclesials (matrimonis mixtos) constitueixen realitats en què la saviesa de la comunió pot madurar i es pot evangelitzar mútuament.

Qüestions a afrontar

- g) La nostra Assemblea ha pogut percebre la diversitat entre les confessions cristianes en la manera d'entendre la configuració sinodal de l'Església. A les Esglésies ortodoxes, la sinodalitat s'entén en sentit estricte com a expressió de l'exercici col·legial de l'autoritat pròpia només dels bisbes (el Sant Sínode). En sentit ampli, es refereix a la participació activa de tots els fidels en la vida i en la missió de l'Església. No han faltat referències a les praxis en ús en altres comunitats eclesials, que han enriquit el nostre debat. Tot això demana aprofundiments posteriors.
- h) Un altre tema a aprofundir es refereix al nexa entre sinodalitat i primat en els diferents nivells (local, regional, universal), en la seva interdependència mútua. Això demana una relectura compartida de la història, per a superar tòpics i prejudicis. Els diàlegs ecumènics en curs han permès entendre millor, a la llum de les pràctiques del primer mil·lenni, que sinodalitat i primat són rea-

litats relacionades, complementàries i inseparables. L'aclariment d'aquest punt delicat es reflecteix en la manera de comprendre el ministeri petrí al servei de la unitat, tal com volia sant Joan Pau II a l'encíclica *Ut unum sint*.

- i) S'ha d'aprofundir més, des d'un perfil teològic, canònic i pastoral, la qüestió de l'acollida eucarística (*communicatio in sacris*), a la llum del nexa entre comunió sacramental i eclesial. Aquest tema és d'especial importància per a les parelles interconfessionals. Això també fa referència a una reflexió més àmplia sobre els matrimonis mixtos.
- j) També s'ha demanat una reflexió sobre el fenomen de les comunitats «sense denominació» i dels moviments de «despertar» d'inspiració cristiana, als quals també s'hi adhereixen molts fidels originàriament catòlics.

Propostes

- k) L'any 2025 es commemora l'aniversari del Concili de Nicea (325), en què es va elaborar el símbol de la fe que uneix tots els cristians. Una commemoració conjunta d'aquest esdeveniment també ens ajudarà a comprendre millor com en el passat es tractaven i resolien les qüestions controvertides junts, en Concili.
- l) El mateix any 2025, providencialment, coincidirà la data de la solemnitat de la Pasqua per a totes les confessions cristianes. L'Assemblea ha expressat el desig d'arribar a trobar una data comuna per a la festa de Pasqua, per a així poder celebrar la resurrecció del Senyor, la nostra vida i la nostra salvació.
- m) També es desitja continuar implicant els cristians d'altres confessions en els processos sinodals catòlics a tots els nivells i convidar un nombre més gran de delegats fraterns a la propera sessió de l'Assemblea el 2024.
- n) Alguns també han presentat la proposta de convocar un Sínode ecumènic sobre la missió comuna en el món contemporani.
- o) Es relança la proposta de compilar un martirologi ecumènic.

PART II

TOTS DEIXEBLES, TOTS MISSIONERS

8. L'Església és missió

Convergències

- a) Més que dir que l'Església té una missió, afirmem que l'Església és missió. «Com el Pare m'ha enviat, també jo us envio a vosaltres» (Jn 20,21): l'Església rep de Crist, l'enviat del Pare, la seva missió. Recolzada i guiada per l'Esperit Sant, anuncia i testimonia l'Evangelí a tots els qui no el coneixen o no l'acullen, amb una opció preferencial pels pobres que està arrelada en la missió de Jesús. D'aquesta manera contribueix a la vinguda del Regne de Déu, del qual «constitueix el germen i l'inici» (LG 5).
- b) Els sacraments de la iniciació cristiana confereixen a tots els deixebles de Jesús la responsabilitat de la missió de l'Església. Laics i laiques, consagrades i consagrats, i ministres ordenats tenen la mateixa dignitat. Han rebut diferents carismes i vocacions, i exerceixen rols i funcions diferents, tots cridats i alimentats per l'Esperit Sant per a formar un sol cos en Crist. Tots deixebles, tots missioners, en la vitalitat fraterna de les comunitats locals que experimenten la dolça i reconfortant joia d'evangelitzar. L'exercici de la corresponsabilitat és essencial per a la sinodalitat i és necessari a tots els nivells de l'Església. Cada cristià és una missió en aquest món.
- c) La família és l'eix vertebrador de tota comunitat cristiana. Els pares, els avis i tots aquells que viuen i comparteixen la seva fe en la família són els primers missioners. La família, com a comunitat de vida i d'amor, és un lloc privilegiat d'educació a la fe i a la pràctica cristiana, que necessita un acompanyament particular dins de les comunitats. El suport és necessari sobretot per als pares que han de conciliar el treball, també dins de la comunitat eclesial i al servei de la seva missió, amb les exigències de la vida familiar.
- d) Si la missió és una gràcia que compromet tota l'Església, els fidels laics contribueixen de manera vital a realitzar-la en tots els ambients i en les situacions més habituals de cada dia. Sobretot són ells els qui fan present l'Església i anuncien l'Evangelí en la cultura de l'entorn digital, que té un impacte tan fort arreu del món, en les cultures juvenils, en el món laboral, de l'economia i de la política, de les arts i de la cultura, de la recerca científica, de l'educació i de la formació, en la cura de la casa comuna i, en particular, en la participació en la vida pública. Allà on són presents, estan cridats a testimoniar Jesucrist en la vida quotidiana i a compartir explícitament la fe amb altres. En particular, els joves, amb els seus dons i les seves fragilitats, a mesura que creixen en l'amistat amb Jesús, esdevenen apòstols de l'Evangelí entre els seus companys.
- e) Els fidels laics són cada vegada més presents i actius també en el servei dins de les comunitats cristianes. Molts d'ells organitzen i animen comunitats pastorals, serveixen com a educadors de la fe, teòlegs i formadors, animadors espirituals i catequistes, i participen en diferents organismes parroquials i diocesans. A moltes regions la vida de les comunitats cristianes i la missió de l'Església es fonamenta en la figura dels catequistes. A més, els laics serveixen en l'àmbit de la cura del patrimoni i de l'administració. La seva contribució és indispensable per a la missió de l'Església; per això s'ha de tenir cura que adquireixin les competències necessàries.
- f) Els carismes dels laics, en la seva varietat, són dons de l'Esperit Sant a l'Església que s'han de fer emergir, reconèixer i valorar plenament. En algunes situacions pot passar que els laics siguin cridats a suplir l'escassetat de preveres, amb el risc que el caràcter estrictament laical del seu apostolat resti disminuït. En altres contextos, pot passar que els preveres ho facin tot i els carismes i els ministeris dels laics siguin ignorats o infrautilitzats. També es cospa el perill, expressat per molts a l'Assemblea, de «clericalitzar» els laics, creant una mena d'elit laical que perpetua les desigualtats i les divisions en el Poble de Déu.
- g) La pràctica de la missió *ad gentes* realitza un enriquiment mutu de les Esglésies, perquè no implica només els missioners sinó tota la comunitat, que és estimulada a la pregària, a compartir els béns

i al testimoniatge. Fins i tot les Esglésies amb un nombre escàs de clergat no han de renunciar a aquest compromís, mentre que aquelles en què hi ha un major floriment de vocacions al ministeri ordenat poden obrir-se a la cooperació pastoral, en una lògica genuïnament evangèlica. Tots els missioners –laics i laiques, consagrades i consagrats, diaques i preveres, en particular els membres dels instituts missioners i els missioners *fidei donum*–, en virtut de la seva vocació pròpia, són un recurs important per a crear lligams de coneixement i intercanvi de dons.

- h) La missió de l'Església es renova i nodreix contínuament per la celebració de l'Eucaristia, sobretot quan aquesta posa en relleu el seu caràcter comunitari i missioner.

Qüestions a afrontar

- i) Cal continuar aprofundint en la comprensió teològica de les relacions entre carismes i ministeris en una perspectiva missionera.
- j) El Vaticà II i el magisteri posterior presenten la missió distintiva dels laics en termes de santificació de les realitats temporals o seculars. Tanmateix, en la concreció de la pràctica pastoral, a nivell parroquial, diocesà i, recentment, també universal, les tasques i els ministeris dins de l'Església són cada vegada més confiats a laics. La reflexió teològica i les disposicions canòniques s'han de conciliar amb aquests desenvolupaments importants i comprometre's per a evitar dualismes que podrien comprometre la percepció de la unitat de la missió de l'Església.
- k) En la promoció de la corresponsabilitat per a la missió de tots els batejats, reconeixem les capacitats apostòliques de les persones amb discapacitat. Volem valorar la contribució a l'evangelització que prové de la immensa riquesa d'humanitat que tenen. Reconeixem les seves experiències de patiment, marginació, discriminació, de vegades patides també dins de la mateixa comunitat cristiana.
- l) Les estructures pastorals s'han de reorganitzar per tal d'ajudar les comunitats a fer emergir, reconèixer i animar els carismes i els ministeris laicals, inserint-los en el dinamisme missioner de l'Església sinodal. Amb el guiatge dels seus pastors, les comunitats seran capaces d'enviar i sostenir els que han enviat. Es concebran, doncs, principalment al servei de la missió que els fidels duen a terme dins de la societat, en la vida familiar i laboral, sense centrar-se exclusivament en les activitats que es desenvolupen en el seu interior i en les seves necessitats organitzatives.
- m) L'expressió «una Església totalment ministerial», utilitzada a l'*Instrumentum laboris*, pot donar lloc a malentesos. Cal que se n'aprofundeixi el seu significat per tal d'aclarir qualsevol ambigüïtat.

Propostes

- n) Es percep la necessitat d'una major creativitat en la institució de ministeris en base a les exigències de les Esglésies locals, amb una implicació particular dels joves. Es pot pensar en ampliar encara més les tasques del ministeri instituït del lector, que avui ja no es limiten al paper desenvolupat durant les litúrgies. D'aquesta manera es podria configurar un veritable ministeri de la Paraula de Déu, que en contextos adequats podria incloure també la predicació. També s'ha d'explorar la possibilitat d'establir un ministeri a conferir a parelles casades compromeses a sostenir la vida familiar i a acompanyar les persones que es preparen per al sagrament del matrimoni.
- o) Es convida les Esglésies locals a identificar formes i ocasions per a donar visibilitat i reconeixement comunitari als carismes i ministeris que enriqueixen la comunitat. Això podria passar amb motiu d'una celebració litúrgica en què es confia el mandat pastoral.

9. Les dones en la vida i en la missió de l'Església

Convergències

- a) Hem estat creats home i dona, a imatge i semblança de Déu. Des del principi, la creació articula unitat i diferència, conferint a dones i homes una naturalesa, una vocació i un destí compartits i dues experiències diferents de l'ésser humà. La Sagrada Escripura testimonia la complementarietat i la reciprocitat de dones i homes. En les múltiples formes en què es realitza, l'aliança entre l'home i la dona és al cor del projecte de Déu per a la creació. Jesús considerava les dones les seves interlocutores: parlava amb elles del Regne de Déu i les acollia entre els deixebles, com per exemple Maria de Betània. Aquestes dones van fer l'experiència del seu poder de guarició, alliberament i reconeixement, i van caminar amb ell pel camí de Galilea a Jerusalem (cf. Lc 8,1-3). Va confiar a una dona, Maria Magdalena, la tasca d'anunciar la resurrecció el matí de Pasqua.
- b) En Crist, dones i homes estan revestits de la mateixa dignitat baptismal i reben en igual mesura la varietat dels dons de l'Esperit (cf. Ga 3,28). Homes i dones estan cridats a una comunió caracteritzada per una corresponsabilitat no competitiva, que s'ha d'encarnar a tots els nivells de la vida de l'Església. Com ens ha dit el papa Francesc, junts som «poble convocat i cridat amb la força de les Benaurances».
- c) Durant l'Assemblea hem experimentat la bellesa de la reciprocitat entre dones i homes. Junts tornem a llançar la crida de les fases precedents del procés sinodal, i demanem a l'Església que creixi en el compromís de comprendre i acompanyar les dones, des del punt de vista pastoral i sacramental. Les dones desitgen compartir l'experiència espiritual de caminar cap a la santedat en les diferents etapes de la vida: de joves, com a mares, en les relacions d'amistat, en la vida familiar a totes les edats, en el món del treball i en la vida consagrada. Reclamen justícia en societats encara profundament marcades per la violència sexual i les desigualtats econòmiques, i per la tendència a tractar-les com a objectes. Porten les cicatrius del tràfic d'éssers humans, de les migracions forçades i de les guerres. Acompanyament i promoció decidida de les dones van de la mà.
- d) Les dones constitueixen la majoria dels que freqüenten les esglésies i sovint són les primeres missioneres de la fe a la família. Les consagrades, en la vida contemplativa i l'apostòlica, constitueixen un do, un signe i un testimoniatge d'importància fonamental entre nosaltres. La llarga història de dones missioneres, santes, teòlogues i místiques és una poderosa font d'inspiració i aliment per a les dones i els homes del nostre temps.
- e) Maria de Natzaret, dona de fe i Mare de Déu, continua sent per a tots una extraordinària font de significat des del punt de vista teològic, eclesial i espiritual. Maria ens recorda la crida universal a escoltar amb atenció Déu i a romandre oberts a l'Esperit Sant. Ha conegut l'alegria de donar a llum i fer créixer, i ha suportat dolor i patiment. Ha infantat en condicions de precarietat, ha fet l'experiència de ser refugiada i ha viscut el turment de la brutal mort del seu Fill. Però també ha conegut l'espendor de la resurrecció i la glòria de la Pentecosta.
- f) Moltes dones han expressat un profund agraïment per la tasca de sacerdots i bisbes, però també han parlat d'una Església que fereix. Clericalisme, masclisme i un ús inadequat de l'autoritat continuen desfigurant el rostre de l'Església i fan mal a la comunió. Una conversió espiritual profunda és necessària com a base per a qualsevol canvi estructural. Abusos sexuals, de poder i econòmics continuen demanant justícia, guarició i reconciliació. Preguntem-nos com l'Església pot esdevenir un espai capaç de protegir a tothom.
- g) Quan la dignitat i la justícia en les relacions entre homes i dones es veuen minades a l'Església, es debilita la credibilitat de l'anunci que adreçem al món. El procés sinodal mostra que cal una renovació de les relacions i canvis estructurals. D'aquesta manera serem capaços d'acollir millor

la participació i la contribució de tothom –laics i laiques, consagrades i consagrats, diaques, preveres i bisbes– com a deixebles corresponsables de la missió.

- h) L'Assemblea demana que no es repeteixi l'error de parlar de les dones com una qüestió o un problema. En canvi, desitgem promoure una Església on homes i dones dialoguin amb l'objectiu de comprendre millor la profunditat del projecte de Déu, en el qual apareixen junts com a protagonistes, sense subordinació, exclusió ni competició.

Qüestions a afrontar

- i) Les Esglésies de tot el món han formulat clarament la petició d'un major reconeixement i valoració de l'aportació de les dones, i d'un creixement de les responsabilitats pastorals que se'ls confia en tots els àmbits de la vida i de la missió de l'Església. Per a expressar millor els carismes de tots i respondre millor a les necessitats pastorals, com l'Església pot incloure més dones en els rols i en els ministeris ja existents? Si calen nous ministeris, qui és el responsable del discerniment, a quin nivell i de quina manera?
- j) S'han expressat diferents posicionaments respecte a l'accés de les dones al ministeri diaconal. Alguns consideren que aquest pas seria inacceptable ja que està en discontinuïtat amb la tradició. Per a altres, en canvi, concedir l'accés de les dones al diaconat restauraria una pràctica de l'Església primitiva. Altres encara veuen en aquest pas una resposta adequada i necessària als signes dels temps, fidel a la tradició i capaç de trobar ressò en el cor de molts que cerquen una renovada vitalitat i energia en l'Església. Alguns expressen la por que aquesta petició sigui l'expressió d'una perillosa confusió antropològica, que l'Església acollint-la s'alinearia amb l'esperit del temps.
- k) El debat en aquest sentit també està connectat amb la reflexió més àmplia sobre la teologia del diaconat (cf. més endavant, capítol 11, h-i).

Propostes

- l) En particular, s'anima les Esglésies locals a ampliar el seu servei d'escolta, acompanyament i atenció a les dones que, en els diferents contextos socials, estan més marginades.
- m) Hi ha una necessitat urgent de garantir que les dones puguin participar en els processos de presa de decisions i assumir rols de responsabilitat en la pastoral i en el ministeri. El Sant Pare ha augmentat de manera significativa el nombre de dones en llocs de responsabilitat a la cúria romana. El mateix hauria de passar a altres nivells de la vida de l'Església. En conseqüència, cal adaptar el dret canònic.
- n) Que es continuï la recerca teològica i pastoral sobre l'accés de les dones al diaconat, beneficiant-se dels resultats de les comissions expressament establertes pel Sant Pare i de les recerques teològiques, històriques i exegètiques ja realitzades. Si és possible, els resultats s'han de presentar a la propera sessió de l'Assemblea.
- o) S'han d'abordar i resoldre els casos de discriminació laboral i retribucions injustes dins de l'Església, en particular pel que fa a les dones consagrades que massa sovint són considerades mà d'obra barata.
- p) Cal ampliar l'accés de les dones als programes de formació i als estudis teològics. Les dones s'han d'inserir en els programes d'ensenyament i formació dels seminaris per tal d'afavorir una millor formació per al ministeri ordenat.
- q) Els textos litúrgics i els documents de l'Església han d'estar més atents no només a l'ús d'un llenguatge que tingui en compte la igualtat d'homes i dones, sinó també a la inclusió d'un ventall de paraules, imatges i narracions que puguin amb més vitalitat en l'experiència femenina.

- r) Proponem que dones amb formació adequada puguin ser jutges en tots els processos canònics.

10. La vida consagrada i els moviments laicals: un signe carismàtic

Convergències

- a) Al llarg dels segles, l'Església sempre ha experimentat el do dels carismes gràcies als quals l'Esperit Sant la fa retenir i la renova, des dels més extraordinaris fins als més senzill i extensament difosos. Amb joia i agraïment, el sant Poble de Déu hi reconeix l'ajuda providencial amb què Déu mateix sosté, orienta i il·lumina la seva missió.
- b) La dimensió carismàtica de l'Església té una manifestació particular en la vida consagrada, amb la riquesa i la varietat de les seves formes. El seu testimoni ha contribuït en tot moment a renovar la vida de la comunitat eclesial, revelant-se un antídoto a la temptació recurrent de la mundanitat. Les diverses famílies religioses mostren la bellesa del seguiment del Senyor, a la muntanya de la pregària i als carrers del món, en les formes de vida comunitària, en la solitud del desert i en la frontera dels reptes culturals. Més d'una vegada, la vida consagrada ha estat la primera a percebre els canvis de la història i copsar les crides de l'Esperit: també avui l'Església necessita la seva profecia. La comunitat cristiana també mira amb atenció i agraïment les pràctiques de vida sinodal experimentades i de discerniment en comú que les comunitats de vida consagrada han madurat al llarg dels segles. També sabem que d'elles podem aprendre la saviesa de caminar junts. Moltes congregacions i instituts practiquen la conversa en l'Esperit o formes anàlogues de discerniment en el desenvolupament dels capítols provincials i generals, per a renovar les estructures, repensar els estils de vida, posar en marxa noves formes de servei i de proximitat als més pobres. En altres casos, però, trobem la persistència d'un estil autoritari, que no deixa espai al diàleg fratern.
- c) Amb igual agraïment, el Poble de Déu reconeix els fermentos de renovació presents en comunitats que tenen una llarga història i en el floriment de noves experiències de moviments eclesials. Associacions laicals, moviments eclesials i noves comunitats són un signe preciós de la maduració de la corresponsabilitat de tots els batejats. El seu valor rau en la promoció de la comunió entre les diverses vocacions, en l'entusiasme amb què anuncien l'Evangelí, en la seva proximitat amb els que viuen una marginació econòmica o social, i en el compromís de promoció del bé comú. Sovint són models de comunió sinodal i de participació en vista de la missió.
- d) Els casos d'abús de diversa índole contra persones consagrades i membres de col·lectius laicals, especialment dones, assenyalen un problema en l'exercici de l'autoritat que demana intervencions decidides i adequades.

Qüestions a afrontar

- e) El magisteri de l'Església ha desenvolupat un ampli ensenyament sobre la importància dels dons jeràrquics i els dons carismàtics en la vida i en la missió de l'Església, que demana una millor comprensió en la consciència eclesial i en la mateixa reflexió teològica. Cal, doncs, interrogar-se sobre el significat eclesiològic i sobre les implicacions pastorals concretes d'aquesta adquisició.
- f) La varietat d'expressions carismàtiques dins de l'Església subratlla el compromís del Poble fidel de Déu de viure la profecia de la proximitat als més petits i a il·luminar la cultura amb una experiència més profunda de les realitats espirituals. Cal aprofundir de quina manera la vida consagrada, les associacions laicals, els moviments eclesials i les noves comunitats poden posar els

seus carismes al servei de la comunió i la missió a les Esglésies locals, contribuint a fer avançar cap a la santedat gràcies a una presència que és profètica.

Propostes

- g) Creiem que està madur el temps per a una revisió dels «criteris directius sobre les relacions entre els bisbes i els religiosos a l'Església» proposats en el document *Mutuae relationes* de 1978. Proponem que aquesta revisió es faci en estil sinodal, incloent-hi tots els qui hi estan implicats.
- h) Amb la mateixa finalitat, que les Conferències episcopals i les Conferències de les superiors i dels superiors majors dels instituts de vida consagrada i de les societats de vida apostòlica posin en marxa llocs i instruments adequats per a promoure encontres i formes de col·laboració amb esperit sinodal.
- i) Tant a nivell de les Esglésies locals com de les agrupacions d'Esglésies, la promoció de la sinodalitat missionera exigeix la institució i una configuració més precisa de les consultes i dels consells en què convergeixen els representants d'associacions laicals, moviments eclesials i noves comunitats, per a promoure relacions orgàniques entre aquestes realitats i la vida de les Esglésies locals.
- j) En els itineraris de formació teològica a tots els nivells, sobretot en la formació dels ministres ordenats, s'ha de verificar i, allà on sigui necessari, reforçar l'atenció a la dimensió carismàtica de l'Església.

11. Diaques i preveres en una Església sinodal

Convergències

- a) Els preveres són els principals cooperadors del bisbe i formen amb ell un únic presbiteri (cf. LG 28); els diaques, ordenats per al ministeri, serveixen el Poble de Déu en la diaconia de la Paraula, de la litúrgia, però sobretot de la caritat (cf. LG 29). L'Assemblea sinodal, en primer lloc, els expressa un profund agraïment. Conscients que poden experimentar solitud i aïllament, recomana a les comunitats cristianes que els donin suport amb la pregària, l'amistat, la col·laboració.
- b) Diaques i preveres estan compromesos en les formes més diverses del ministeri pastoral: el servei a les parròquies, l'evangelització, la proximitat a pobres i marginats, el compromís en el món de la cultura i de l'educació, la missió *ad gentes*, la recerca teològica, l'animació de centres d'espiritualitat i moltes altres. En una Església sinodal, els ministres ordenats estan cridats a viure el seu servei al Poble de Déu en una actitud de proximitat a les persones, d'acollida i d'escolta de tothom i a conrear una profunda espiritualitat personal i una vida de pregària. Sobretot, estan cridats a repensar l'exercici de l'autoritat segons el model de Jesús «que era de condició divina, [...] i es va fer no-res, fins a prendre la condició d'esclau» (Fl 2,6-7). L'Assemblea reconeix que molts preveres i diaques fan visible amb la seva dedicació el rostre de Crist Bon Pastor i Servent.
- c) Un obstacle per al ministeri i la missió està constituït pel clericalisme. Aquest neix de la incomprensió de la crida divina, que porta a concebre-la més com un privilegi que com un servei, i es manifesta en un estil de poder mundà que refusa retre comptes. Aquesta deformació del sacerdoci ha de ser combatuda des de les primeres etapes de la formació, gràcies a un contacte viu amb la quotidianitat del Poble de Déu i una experiència concreta de servei als més necessitats. El minis-

teri del prevere avui no es pot imaginar si no és en relació amb el bisbe, en el presbiteri, en profunda comunió amb els altres ministeris i carismes. Malauradament, el clericalisme és una actitud que es pot manifestar no només en els ministres, sinó també en els laics.

- d) La consciència de les pròpies capacitats i dels propis límits és un requisit per a comprometre's en el ministeri ordenat amb un estil de corresponsabilitat. Per això, la formació humana ha de garantir un itinerari de coneixement realista d'un mateix, que s'integri amb el creixement cultural, espiritual i apostòlic. En aquest itinerari, no s'ha de menystenir l'aportació de la família d'origen i de la comunitat cristiana en la qual el jove ha madurat la vocació, i altres famílies que acompanyen el seu creixement.

Qüestions a afrontar

- e) En la perspectiva de la formació de tots els batejats per a una Església sinodal, la dels diaques i preveres demana una atenció especial. S'ha expressat àmpliament la petició que els seminaris o altres itineraris de formació dels candidats al ministeri estiguin vinculats a la vida quotidiana de les comunitats. Cal evitar els riscos del formalisme i de la ideologia que porten a actituds autoritàries i impedeixen un autèntic creixement vocacional. Repensar els estils i els itineraris formatius demana una àmplia tasca de revisió i de confrontació.
- f) S'han expressat diferents valoracions sobre el celibat dels preveres. Tots n'aprecien el seu valor carregat de profecia i el testimoniatge de conformació amb Crist; alguns pregunten si la seva conveniència teològica amb el ministeri presbiteral s'ha de traduir necessàriament en l'Església llatina en una obligació disciplinària, sobretot allà on els contextos eclesials i culturals ho fan més difícil. Aquest no és un tema nou i demana una consideració posterior.

Propostes

- g) A les Esglésies llatines el diaconat permanent s'ha implantat de maneres diferents segons els diversos contextos eclesials. Algunes Esglésies locals no l'han introduït completament; en altres hi ha la por que els diaques siguin percebuts com una mena de remei a l'escassetat de preveres. De vegades, la seva ministerialitat s'expressa en la litúrgia més que en el servei als pobres i necessitats de la comunitat. Per tant, es recomana dur a terme una avaluació de la realització del ministeri diaconal després del Concili Vaticà II.
- h) Des del punt de vista teològic, sorgeix la necessitat en primer lloc de comprendre el diaconat en ell mateix, i no només com una etapa d'accés al presbiterat. El mateix ús lingüístic de qualificar la forma primària del diaconat de «permanent», per distingir-la de la «transitòria», és l'indicador d'un canvi de perspectiva encara no realitzat adequadament.
- i) Les incerteses al voltant de la teologia del ministeri diaconal es deuen també al fet que a l'Església llatina s'ha restablert com a nivell propi i permanent de la jerarquia només a partir del Concili Vaticà II. Una reflexió més aprofundida sobre això també permetrà il·luminar la qüestió de l'accés de les dones al diaconat.
- j) Es demana una avaluació en profunditat de la formació per al ministeri ordenat a la llum de la perspectiva de l'Església sinodal missionera. Això implica la revisió de la *Ratio fundamentalis* que en determina el perfil. Al mateix temps, es recomana tenir cura de la formació permanent dels preveres i dels diaques en sentit sinodal.
- k) La dimensió de la transparència i la cultura de la rendició de comptes representen un element d'importància crucial per a avançar en la construcció d'una Església sinodal. Demanem a les Esglésies locals que identifiquin processos i estructures que permetin la verificació periòdica de les maneres com exerceixen el ministeri els preveres i els diaques que desenvolupen funcions de

responsabilitat. Les institucions ja existents, com els organismes de participació o les visites pastorals, poden constituir el punt de partida per a aquest treball, tenint cura de la implicació de la comunitat. En tot cas, aquestes formes s'hauran d'adaptar als contextos locals i a les diferents cultures, perquè no siguin un obstacle o una càrrega burocràtica. Per això, l'àmbit regional o continental podria ser el més adequat per al seu discerniment.

- l) Cal considerar, valorant cas per cas i segons els contextos, l'oportunitat d'incloure preveres que han deixat el ministeri en un servei pastoral que posi en valor la seva formació i la seva experiència.

12. El bisbe en la comunió eclesial

Convergències

- a) En la perspectiva del Concili Vaticà II, els bisbes, com a successors dels Apòstols, estan al servei de la comunió que es realitza en l'Església local, entre les Esglésies i amb tota l'Església. Per tant, la figura del bisbe es pot entendre adequadament en l'entrellaçament de les relacions amb la porció del Poble de Déu que li ha estat confiada, amb el presbiteri i amb els diaques, amb les persones consagrades, amb els altres bisbes i amb el bisbe de Roma, en una perspectiva sempre orientada a la missió.
- b) El bisbe és, en la seva Església, el primer responsable de l'anunci de l'Evangeli i de la litúrgia. Guia la comunitat cristiana i promou la cura dels pobres i la defensa dels més petits. Com a principi visible d'unitat, té en particular la tasca de discernir i coordinar els diversos carismes i ministeris suscitats per l'Esperit per a l'anunci de l'Evangeli i el bé comú de la comunitat. Aquest ministeri es realitza de manera sinodal, quan el govern s'exerceix des de la corresponsabilitat; la predicació, des de l'escolta del Poble fidel de Déu; la santificació i la celebració litúrgica, des de la humilitat i des de la conversió.
- c) El bisbe té un paper insubstituïble a l'hora d'iniciar i animar el procés sinodal a l'Església local, promovent la circularitat entre «tots, alguns i un». El ministeri episcopal (l'«un») valora la participació de «tots» els fidels, gràcies a l'aportació d'«alguns» més directament implicats en els processos de discerniment i de presa de decisions (organismes de participació i de govern). La convicció amb què el bisbe assumeix la perspectiva sinodal i l'estil amb què exerceix l'autoritat influeixen de manera determinant en la participació de preveres i diaques, laics i laiques, consagrades i consagrats. Per a tots, el bisbe està cridat a ser un exemple de sinodalitat.
- d) En els contextos en què l'Església és percebuda com a família de Déu, el bisbe és considerat el pare de tots; en les societats secularitzades, però, s'experimenta una crisi de la seva autoritat. És important no perdre la referència a la naturalesa sacramental de l'episcopat, per a no assimilar la figura del bisbe a una autoritat civil.
- e) Les expectatives respecte del bisbe sovint són molt altes, i molts bisbes es lamenten d'una sobrecàrrega de compromisos administratius i jurídics, que dificulta la realització plena de la seva missió. També el bisbe ha de fer front a la seva fragilitat i els seus límits i no sempre troba suport humà i suport espiritual. No és estranya la dolorosa experiència d'una certa solitud. Per això és important, d'una banda, tornar a posar al centre de l'atenció els aspectes essencials de la missió del bisbe i, de l'altra, conrear una autèntica fraternitat entre bisbes i amb el presbiteri.

Qüestions a afrontar

- f) A nivell teològic, cal aprofundir molt més en el significat del lligam de reciprocitat entre el bisbe i l'Església local. Ell està cridat a guiar-la i, al mateix temps, a reconèixer i custodiar la riquesa de la seva història, de la seva tradició i dels carismes que hi són presents.
- g) S'ha d'aprofundir la qüestió de la relació entre el sagrament de l'Orde i la jurisdicció, a la llum del magisteri conciliar de *Lumen gentium* i dels ensenyaments més recents, com la Constitució apostòlica *Praedicate Evangelium*, per a precisar els criteris teològics i canònics que són a la base del principi de compartir les responsabilitats del bisbe i determinar àmbits, formes i implicacions de la corresponsabilitat.
- h) Alguns bisbes manifesten el malestar quan se'ls demana que intervinguin en qüestions de fe i de moral sobre les quals no hi ha un acord total en l'episcopat. Cal reflexionar més sobre la relació entre la col·legialitat episcopal i la diversitat de visions teològiques i pastorals.
- i) Una cultura de la transparència i el respecte dels procediments establerts per a la protecció dels menors i les persones vulnerables són part integrant d'una Església sinodal. Cal seguir desenvolupant estructures dedicades a la prevenció dels abusos. La delicada qüestió de la gestió dels abusos posa molts bisbes en dificultats per a conciliar el paper de pare amb el de jutge. Es demana que s'avaluï la conveniència de confiar la tasca judicial a una altra instància, a precisar canònicament.

Propostes

- j) Que s'activin, en formes jurídicament a definir, estructures i processos de verificació periòdica de l'obra del bisbe en referència a l'estil de la seva autoritat, a l'administració econòmica del patrimoni de la diòcesi, al funcionament dels organismes de participació i a la protecció contra qual-sevol tipus d'abús. La cultura de la rendició de comptes és una part integral d'una Església sinodal que promou la corresponsabilitat, així com una possible salvaguarda contra els abusos.
- k) Es demana fer obligatoris el Consell episcopal (can. 473 §4) i el Consell pastoral diocesà o eparquial (CIC can. 511, CCEU can. 272) i fer més operatius, també a nivell de dret, els organismes diocesans de corresponsabilitat.
- l) L'Assemblea demana posar en marxa una revisió dels criteris de selecció dels candidats a l'episcopat, equilibrant l'autoritat del nunci apostòlic amb la participació de la Conferència episcopal. També es demana ampliar la consulta al Poble de Déu, escoltant un major nombre de laics i laiques, consagrades i consagrats i procurant evitar pressions inadequades.
- m) Molts bisbes manifesten l'exigència de repensar el funcionament i enfortir l'estructura de les Metròpolis (províncies eclesiàstiques) i de les Regions, perquè siguin una expressió concreta de col·legialitat en un territori i àmbits en què els bisbes puguin fer experiència de fraternitat, el recolzament mutu, la transparència i una consulta més àmplia.

13. El bisbe de Roma en el col·legi dels bisbes

Convergències

- a) La dinàmica sinodal també aporta una nova llum sobre el ministeri del bisbe de Roma. La sinodalitat articula de manera simfònica les dimensions comunitària («tots»), col·legial («alguns») i personal («un») de l'Església a nivell local, regional i universal. En aquesta visió, el ministeri

petrí del bisbe de Roma és intrínsec a la dinàmica sinodal, així com l'aspecte comunitari que inclou tot el Poble de Déu i la dimensió col·legial del ministeri episcopal. Per això, sinodalitat, col·legialitat i primat es reclamen mútuament: el primat pressuposa l'exercici de la sinodalitat i de la col·legialitat, així com ambdues impliquen l'exercici del primat.

- b) La promoció de la unitat de tots els cristians és un aspecte essencial del ministeri del bisbe de Roma. El camí ecumènic ha permès aprofundir en la comprensió del ministeri del successor de Pere i ha de continuar fent-ho en el futur. Les respostes a la invitació feta per sant Joan Pau II a l'encíclica *Ut unum sint*, així com les conclusions dels diàlegs ecumènics, poden ajudar a la comprensió catòlica del primat, de la col·legialitat, de la sinodalitat i de les seves relacions mútues.
- c) La reforma de la cúria romana és un aspecte important de l'itinerari sinodal de l'Església catòlica. La Constitució apostòlica *Praedicate Evangelium* insisteix en el fet que «la cúria romana no se situa entre el Papa i els bisbes, sinó que es posa al servei d'ambdós segons les modalitats pròpies de la naturalesa de cadascú» (PE I.8). Promou una reforma basada en la «vida de comunió» (PE I.4) i en una «descentralització saludable» (EG 16, citat a PE II.2). El fet que molts membres dels dicasteris romans siguin bisbes diocesans expressa la catolicitat de l'Església i hauria d'afavorir la relació entre la cúria i les Esglésies locals. La implantació efectiva de *Praedicate Evangelium* podrà afavorir una major sinodalitat dins de la cúria, tant entre els diferents dicasteris com dins de cadascun d'ells.

Qüestions a afrontar

- d) Es demana un aprofundiment sobre la manera com una comprensió renovada de l'episcopat dins d'una Església sinodal incideix en el ministeri del bisbe de Roma i del paper de la cúria romana. Aquesta qüestió té repercussions importants en la manera de viure la corresponsabilitat en el govern de l'Església. A nivell universal, el *Codi de dret canònic* i el *Codi dels canons per a les Esglésies orientals* ofereixen disposicions per a un exercici més col·legiat del ministeri papal, les quals es podrien desenvolupar en la pràctica i reforçar-se en una futura actualització d'ambdós textos.
- e) La sinodalitat pot il·luminar les modalitats de col·laboració del col·legi de cardinals al ministeri petrí i sobre les maneres de promoure el seu discerniment col·legial en els consistoris ordinaris i extraordinaris.
- f) És important per al bé de l'Església estudiar els camins més adequats per tal d'afavorir el coneixement mutu i els lligams de comunió entre els membres del col·legi de cardinals, tenint en compte també la seva diversitat d'origen i de cultura.

Propostes

- g) Les visites *ad limina Apostolorum* són el moment màxim de les relacions dels pastors de les Esglésies locals amb el bisbe de Roma i amb els seus col·laboradors més propers en la cúria romana. S'ha de revisar la forma en què es duen a terme per fer-les cada vegada més una oportunitat d'intercanvi obert i recíproc que afavoreixi la comunió i un veritable exercici de col·legialitat i sinodalitat.
- h) A la llum de la configuració sinodal de l'Església, cal que els dicasteris de la cúria romana valorin la consulta dels bisbes, per a una atenció més gran a la diversitat de situacions i una escolta més atenta de la veu de les Esglésies locals.
- i) Sembla oportú oferir formes d'avaluació de l'acció dels representants pontificis per part de les Esglésies locals dels països on exerceixen la seva missió, per tal de facilitar i perfeccionar el seu servei.

- j) Es proposa potenciar i reforçar l'experiència del consell de cardenals (C-9) com a consell sinodal al servei del ministeri petri.
- k) A la llum de l'ensenyament del Concili Vaticà II, cal examinar detingudament si és convenient ordenar bisbes els prelats de la cúria romana.

PART III

TEIXIR LLIGAMS, CONSTRUIR COMUNITAT

14. Una aproximació sinodal a la formació

Convergències

- a) Tenir cura de la pròpia formació és la resposta que cada batejat està cridat a donar als dons del Senyor, per a fer fructificar els talents rebuts i posar-los al servei de tots. El temps que el Senyor va dedicar a la formació dels seus deixebles revela la importància d'aquesta acció eclesial, sovint poc vistosa però decisiva per a la missió. Volem expressar una paraula d'agraïment i encoratjament a tots aquells que estan implicats en aquest àmbit i els convidem a copsar els elements de novetat que sorgeixen del camí sinodal de l'Església.
- b) La manera com Jesús va formar els deixebles és el model de referència. Ell no es va limitar a compartir alguns ensenyaments, sinó que va compartir la seva vida amb ells. Amb la seva pregària va suscitar la pregunta: «Ensenya'ns a pregar»; alimentant les multituds, va ensenyar a no acomiadar els necessitats; caminant cap a Jerusalem, va indicar el camí de la creu. De l'Evangeli aprenem que la formació no és només o principalment una millora de les pròpies capacitats: és la conversió a la lògica del Regne que també pot fer fecundes les derrotes i els fracassos.
- c) El sant Poble de Déu no és només objecte, sinó que és, en primer lloc, subjecte corresponsable de la formació. La primera formació, de fet, s'esdevé en la família. És allà on sovint rebem el primer anunci de la fe, en la llengua –més ben dit en el dialecte– dels nostres pares i dels nostres avis. Per tant, l'aportació dels qui exerceixen un ministeri a l'Església s'ha d'entrellaçar amb la saviesa dels senzills, en una aliança educativa indispensable per a la comunitat. Aquest és el primer signe d'una formació entesa en sentit sinodal.
- d) En la iniciació cristiana trobem les grans línies directrius per als itineraris formatius. Al centre de la formació hi ha l'aprofundiment del *kerigma*, és a dir, de l'encontre amb Jesucrist que ens ofereix el do d'una vida nova. La lògica catecumenal ens recorda que tots som pecadors cridats a la santedat. Per això ens comprometem en camins de conversió que el sagrament de la Reconciliació duu a terme i alimentem el desig de la santedat, sostinguts per un gran nombre de testimonis.
- e) Són molts els àmbits en què es produeix la formació del Poble de Déu. A més de la formació teològica, s'ha esmentat la relativa a una sèrie de competències específiques: l'exercici de la corresponsabilitat, l'escolta, el discerniment, el diàleg ecumènic i interreligiós, el servei als pobres i la cura de la casa comuna, el compromís com a «missioners digitals», el de facilitadors dels processos de discerniment i conversa en l'Esperit, la construcció del consens i la resolució dels conflictes. S'ha de fer atenció especial a la formació catequètica dels infants i dels joves, que hauria de comportar la participació activa de la comunitat.
- f) La formació per a una Església sinodal demana que s'empregui d'una manera sinodal: tot el Poble de Déu es forma junt mentre camina junt. Hem de superar la mentalitat de delegació que es troba en molts àmbits de la pastoral. Una formació en clau sinodal té l'objectiu de permetre que el Poble de Déu visqui plenament la seva vocació baptismal, en la família, en els llocs de treball, en l'àmbit eclesial, social i intel·lectual, i que cadascú sigui capaç de participar activament en la missió de l'Església segons els propis carismes i la pròpia vocació.

Qüestions a afrontar

- g) Recomanem aprofundir el tema de l'educació afectiva i sexual, per tal d'acompanyar els joves en el seu camí de creixement i per a donar suport a la maduració emocional d'aquells que estan cridats al celibat i a la castedat consagrada. La formació en aquests àmbits és una ajuda necessària en tots els moments de la vida.

- h) És important aprofundir en el diàleg entre les ciències humanes, sobretot la psicologia, i la teologia, per a una comprensió de l'experiència humana que no es limiti a juxtaposar les seves aportacions, sinó que les integri en una síntesi més madura.
- i) El Poble de Déu ha d'estar àmpliament representat en la formació dels ministres ordenats, com ja demanaven els Sínodes precedents. Cal una revisió àmplia dels programes de formació, amb especial atenció a la manera de potenciar la contribució femenina i la de les famílies.
- j) S'encoratja les Conferències episcopals a treballar a nivell regional per a crear conjuntament una cultura de la formació permanent, utilitzant tots els recursos disponibles, inclòs el desenvolupament d'opcions digitals.

Propostes

- k) A la llum de la sinodalitat, proposem privilegiar, en la mesura del possible, propostes formatives conjuntes adreçades a tot el Poble de Déu (laics, consagrats i ministres ordenats). Correspon a les diòcesis fomentar aquests projectes a nivell local. Encoratgem les Conferències episcopals a treballar juntes a nivell regional per a crear conjuntament una cultura de la formació permanent, utilitzant tots els recursos disponibles, inclòs el desenvolupament d'opcions digitals.
- l) Que els diferents components del Poble de Déu estiguin representats en els itineraris de formació al ministeri ordenat, com ja demanaven els Sínodes precedents. És especialment important la implicació de figures femenines.
- m) Calen processos de selecció adequats per als candidats al ministeri ordenat i que es respectin els requisits relatius als programes propedèutics.
- n) La formació dels ministres ordenats s'ha de pensar en coherència amb una Església sinodal, en els diversos contextos. Això demana que els candidats al ministeri, abans d'emprendre camins específics, hagin adquirit una experiència real, encara que inicial, de la comunitat cristiana. El procés de formació no hauria de crear un ambient artificial, separat de la vida comuna dels fidels. Salvaguardant les necessitats de la formació al ministeri, serà favorable un esperit de servei autèntic al Poble de Déu en la predicació, en la celebració dels sagraments i en la promoció de la caritat. Això podrà demanar una revisió de la *Ratio fundamentalis* per als preveres i els diaques permanents.
- o) De cara a la propera sessió de l'Assemblea, es proposa fer una consulta als responsables de la formació inicial i permanent dels preveres per a avaluar la recepció del procés sinodal i proposar els canvis necessaris per a promoure l'exercici de l'autoritat en un estil adequat a una Església sinodal.

15. Discerniment eclesial i qüestions obertes

Convergències

- a) L'experiència de la conversa en l'Esperit ha estat enriquidora per a tots els que hi han participat. En particular, s'ha valorat un estil de comunicació que privilegia la llibertat en l'expressió dels propis punts de vista i l'escolta mútua. Això evita passar massa ràpid a un debat basat en la reiteració dels arguments propis, que no deixa espai ni temps per a adonar-se de les raons de l'altre.
- b) Aquesta actitud de fons crea un context favorable per a poder aprofundir qüestions que són controvertides fins i tot dins de l'Església, com els efectes antropològics de les tecnologies digitals i

de la intel·ligència artificial, la no violència i la legítima defensa, les problemàtiques relacionades amb el ministeri, els temes relacionats amb la corporalitat i la sexualitat, entre altres.

- c) Per a desenvolupar un autèntic discerniment eclesial en aquests i en altres àmbits, cal integrar, a la llum de la Paraula de Déu i del magisteri, una base informativa més àmplia i un component reflexiu més articulat. Per tal d'evitar refugiar-se en la comoditat de les fórmules convencionals, cal fer una confrontació amb el punt de vista de les ciències humanes i socials, de la reflexió filosòfica i de l'elaboració teològica.
- d) Entre les qüestions sobre les que cal continuar la reflexió, hi ha la de la relació entre veritat i amor i la repercussió que té en moltes qüestions controvertides. Aquesta relació, abans de ser un repte, és en realitat una gràcia que habita en la revelació cristològica. De fet, Jesús va complir la promesa que llegim als salms: «La fidelitat i l'amor es trobaran, s'abraçaran la bondat i la pau, la fidelitat germinarà de la terra i la bondat mirarà des del cel» (Sl 85,11-12).
- e) Les pàgines de l'Evangelí mostren que Jesús troba les persones en la singularitat de la seva història i situació. Ell no parteix mai de prejudicis o etiquetes, sinó d'una relació autèntica en què s'implica amb tot el que ell mateix és, fins i tot al preu d'exposar-se a la incomprensió i el refús. Jesús sempre escolta el crit d'ajuda dels necessitats, fins i tot quan no s'expressa; realitza gestos que transmeten amor i retornen la confiança; amb la seva presència fa possible una nova vida: qui el troba en surt transformat. Això passa perquè la veritat que Jesús porta no és una idea, sinó la presència mateixa de Déu entre nosaltres; i l'amor amb què actua no és només un sentiment, sinó la justícia del Regne que canvia la història.
- f) La dificultat que trobem a l'hora de traduir aquesta clara visió evangèlica en opcions pastorals és signe de la nostra incapacitat per a viure a l'alçada de l'Evangelí i ens recorda que no podem donar suport a qui necessita ajuda si no és a través de la nostra conversió, personal i comunitària. Si fem servir la doctrina amb duresa i amb una actitud que judica, traïm l'Evangelí; si practiquem la misericòrdia barata, no transmetem l'amor de Déu. La unitat de veritat i amor implica fer-se càrrec de les dificultats dels altres fins a fer-nos-les nostres, com passa entre els veritables germans i germanes. Per això, aquesta unitat només es pot aconseguir seguint amb paciència el camí de l'acompanyament.
- g) Algunes qüestions, com les relatives a la identitat de gènere i a l'orientació sexual, el final de la vida, les situacions matrimonials difícils, els problemes ètics relacionats amb la intel·ligència artificial, són controvertides no només en la societat, sinó també en l'Església, perquè plantegen qüestions noves. De vegades, les categories antropològiques que hem desenvolupat no són suficients per a captar la complexitat dels elements que sorgeixen de l'experiència o del coneixement científic i demanen un perfeccionament i un estudi posterior. És important dedicar el temps necessari a aquesta reflexió i invertir-hi les millors energies, sense cedir a judicis simplificadors que fereixen les persones i el cos de l'Església. El magisteri ja ofereix moltes indicacions que esperen ser traduïdes en iniciatives pastorals adequades. Fins i tot on calen més aclariments, el comportament de Jesús, assimilat en la pregària i la conversió del cor, ens indica el camí a seguir.

Qüestions a afrontar

- h) Reconeixem la necessitat de continuar la reflexió eclesial sobre el trenat originari d'amor i veritat testimoniats per Jesús, amb l'objectiu d'una pràctica eclesial que faci honor a la seva inspiració.
- i) Encoratgem els experts en els diferents camps del coneixement a madurar una saviesa espiritual que permeti que la seva especialització es converteixi en un veritable servei eclesial. La sinodalitat en aquest àmbit s'expressa com una disponibilitat a pensar junts al servei de la missió, en la diversitat d'enfocaments, però en l'harmonia de les intencions.

- j) Cal identificar les condicions que fan possible una recerca teològica i cultural que sàpiga partir de l'experiència quotidiana del Poble sant de Déu i es posi al seu servei.

Propostes

- k) Proponem promoure iniciatives que permetin un discerniment compartit sobre qüestions doctrinals, pastorals i ètiques que són controvertides, a la llum de la Paraula de Déu, de l'ensenyament de l'Església, de la reflexió teològica i valorant l'experiència sinodal. Això es pot fer a través de l'aprofundiment entre experts de diferents competències i provinències en un context institucional que tuteli la confidencialitat del debat i promogui la franquesa de la discussió, deixant també espai adequat a la veu de les persones directament afectades per les polèmiques esmentades. Aquest procés s'ha de començar de cara a la propera sessió sinodal.

16. Per una Església que escolta i acompanya

Convergències

- a) «Escolta» és el terme que millor expressa l'experiència més intensa que ha caracteritzat els dos primers anys de l'itinerari sinodal i també els treballs de l'Assemblea. En el doble sentit d'escolta donada i rebuda, de posar-se a l'escolta i ser escoltats. L'escolta és un valor profundament humà, un dinamisme de reciprocitat, en el qual s'ofereix una contribució al camí de l'altre i se'n rep una altra per al propi camí.
- b) Ser convidat a prendre la paraula i ser escoltats en l'Església i per l'Església ha estat una experiència intensa i inesperada per a molts dels qui han participat en el procés sinodal a nivell local, especialment entre els que pateixen formes de marginació en la societat i també en la comunitat cristiana. Ser escoltat és una experiència d'afirmació i reconeixement de la pròpia dignitat: aquest és un instrument poderós per tal d'activar els recursos de la persona i de la comunitat.
- c) Posar Jesucrist al centre de les nostres vides demana una certa abnegació. En aquesta perspectiva, escoltar demana la disponibilitat a descentrar-se per a deixar espai a l'altre. Ho hem experimentat en la dinàmica de la conversa en l'Esperit. És un exercici ascètic exigent, que obliga cadascú a reconèixer els seus límits i la parcialitat del seu punt de vista. Per això obre una possibilitat a escoltar la veu de l'Esperit de Déu que parla fins i tot més enllà dels límits de la pertinença eclesial i pot encetar un camí de canvi i de conversió.
- d) Posar-se a l'escolta té un valor cristològic: significa assumir l'actitud de Jesús en relació a les persones que va trobar (cf. Fl 2,6-11); també té un valor eclesial, ja que és l'Església qui es posa a l'escolta, a través de l'acció d'alguns batejats que no actuen en nom propi, sinó de la comunitat.
- e) Al llarg del procés sinodal, l'Església ha trobat moltes persones i molts grups que demanen ser escoltats i acompanyats. En primer lloc, esmentem els joves, la petició d'escolta i acompanyament dels quals va ressonar amb força en el Sínode dedicat a ells (2018) i en aquesta Assemblea, que confirma la necessitat d'una opció preferencial pels joves.
- f) L'Església ha d'escoltar amb especial atenció i sensibilitat la veu de les víctimes i dels supervivents dels abusos sexuals, espirituals, econòmics, institucionals, de poder i de consciència per part de membres del clergat o de persones amb encàrrecs eclesials. L'escolta autèntica és un element fonamental del camí cap a la guarició, el penediment, la justícia i la reconciliació.
- g) L'Assemblea manifesta la seva proximitat i el seu suport a tots aquells que viuen una condició de solitud com a opció de fidelitat a la tradició i al magisteri de l'Església en matèria matrimonial i

d'ètica sexual, en la qual reconeixen una font de vida. Les comunitats cristianes són convidades a ser-hi especialment a prop, escoltant-les i acompanyant-les en el seu compromís.

- h) De diferents maneres, fins i tot les persones que se senten marginades o excloses de l'Església, amb motiu de la seva situació matrimonial, identitat i sexualitat, demanen ser escoltades i acompanyades, i que es defensi la seva dignitat. A l'Assemblea hi ha hagut un profund sentit d'amor, misericòrdia i compassió per les persones que estan o se senten ferides o abandonades per l'Església, que desitgen un lloc on tornar «a casa» i on sentir-se segures, ser escoltades i respectades, sense tenir por de sentir-se jutjades. L'escolta és un requisit indispensable per a caminar junts a la recerca de la voluntat de Déu. L'Assemblea reafirma que als cristians no els pot faltar el respecte a la dignitat de cap persona.
- i) També recorren a l'Església, a la recerca d'escolta i acompanyament, les persones que pateixen diverses formes de pobresa, exclusió i marginació dins de societats en què la desigualtat creix inexorablement. Escoltar-les permet a l'Església adonar-se del seu punt de vista i posar-se concretament al seu costat, però sobretot deixar-se evangelitzar per elles. Agraïm i encoratgem aquells que estan compromesos en el servei de l'escolta i de l'acompanyament dels qui són a la presó i que necessiten experimentar especialment l'amor misericordiós del Senyor i no sentir-se aïllats de la comunitat. En nom de l'Església posen en pràctica les paraules del Senyor: «Quan era a la presó, vinguéreu a veure'm» (Mt 25,36).
- j) Moltes persones viuen una condició de solitud que sovint s'aproxima a l'abandonament. Persones grans i malaltes sovint són invisibles en la societat. Encoratgem les parròquies i les comunitats cristianes a ser-hi a prop i escoltar-les. Les obres de misericòrdia inspirades en les paraules evangèliques «estava malalt i em vau visitar» (Mt 25,39), tenen un significat profund per a les persones implicades i també per a fomentar els lligams comunitaris.
- k) L'Església vol escoltar tothom, no només aquells que poden fer sentir més fàcilment la seva veu. En algunes regions, per motius culturals i socials, els membres d'alguns grups, com els joves, les dones i les minories, poden trobar més difícil expressar-se amb llibertat. També l'experiència de viure en règims opressors i dictatorials erosiona la confiança necessària per a parlar lliurement. El mateix pot passar quan l'exercici de l'autoritat dins de la comunitat cristiana esdevé opressiu més que alliberador.

Qüestions a afrontar

- l) L'escolta demana una acollida incondicional. Això no significa abdicar de la claredat en la presentació del missatge de salvació de l'Evangeli, ni avalar qualsevol opinió o posició. El Senyor Jesús va obrir nous horitzons als qui escoltava sense condicions i som cridats a fer el mateix per a compartir la Bona Notícia amb els que ens trobem.
- m) Esteses en molts llocs del món, les comunitats de base o petites comunitats cristianes afavoreixen les pràctiques d'escolta dels i entre els batejats. Estem cridats a valorar-ne el potencial, explorant també com és possible adaptar-les als contextos urbans.

Propostes

- n) Què haurem de canviar perquè els que se senten exclosos puguin experimentar una Església més acollidora? L'escolta i l'acompanyament no són només iniciatives individuals, sinó una forma d'actuar eclesial. Per això han de trobar un lloc dins de la programació pastoral ordinària i de l'estructuració operativa de les comunitats cristianes als diferents nivells, valorant també l'acompanyament espiritual. Una Església sinodal no pot renunciar a ser una Església que escolta i aquest compromís s'ha de traduir en accions concretes.

- o) L'Església no parteix de zero, sinó que ja disposa de nombroses institucions i estructures que desenvolupen aquesta preciosa tasca. Pensem, per exemple, en la tasca capil·lar d'escolta i acompanyament dels pobres, marginats, migrants i refugiats que duu a terme Càritas i moltes altres entitats vinculades a la vida consagrada o a l'associacionisme laical. Cal treballar per a potenciar el seu lligam amb la vida de la comunitat, evitant que siguin percebudes com a activitats delegades en alguns.
- p) Les persones que desenvolupen el servei de l'escolta i de l'acompanyament, en les seves diferents formes, necessiten una formació adequada, també en funció del tipus de persones amb les quals entren en contacte, i sentir-se sostingudes per la comunitat. Per la seva banda, les comunitats necessiten prendre plena consciència del valor d'un servei exercit en el seu nom i poder rebre el fruit d'aquesta escolta. Per tal de donar una major visibilitat a aquest servei, es proposa la institució d'un ministeri de l'escolta i de l'acompanyament fundat en el Baptisme, adaptat als diferents contextos. Les modalitats de com conferir-lo promouran una major implicació de la comunitat.
- q) S'encoratja el SECAM (Simposi de les Conferències episcopals de l'Àfrica i de Madagascar) a promoure un discerniment teològic i pastoral sobre el tema de la poligàmia i sobre l'acompanyament de les persones en unions polígames que s'acosten a la fe.

17. Missioners en l'entorn digital

Convergències

- a) La cultura digital representa un canvi fonamental en la manera en què concebem la realitat i ens relacionem amb nosaltres mateixos, entre nosaltres, amb l'ambient que ens envolta i fins i tot amb Déu. L'entorn digital modifica els nostres processos d'aprenentatge, la percepció del temps, de l'espai, del cos, de les relacions interpersonals i tota la nostra manera de pensar. El dualisme entre real i virtual no descriu adequadament la realitat i l'experiència de tots nosaltres, sobretot dels més joves, els anomenats «nadius digitals».
- b) La cultura digital, per tant, no és tant un àmbit diferent de la missió com una dimensió crucial del testimoniatge de l'Església en la cultura contemporània. Per això té un significat particular en una Església sinodal.
- c) Els missioners sempre han marxat amb Crist cap a noves fronteres, precedits i impulsats per l'acció de l'Esperit. Avui ens toca arribar a la cultura actual en tots els espais on la gent cerca sentit i amor, inclosos els seus telèfons mòbils i les tauletes.
- d) No podem evangelitzar la cultura digital sense abans entendre-la. Els joves, i entre ells els seminaristes, els preveres joves i els consagrats i consagrades joves, que sovint en tenen una profunda experiència directa, són els més adequats per a dur endavant la missió de l'Església en l'entorn digital, així com per a acompanyar la resta de la comunitat, inclosos els pastors, a una major familiaritat amb les seves dinàmiques.
- e) Dins del procés sinodal, les iniciatives del Sínode Digital (projecte «L'Església t'escolta») mostren el potencial de l'entorn digital en clau missionera, la creativitat i la generositat dels que hi estan compromesos i la importància d'oferir-los formació, acompanyament, possibilitat de confrontació entre iguals i col·laboració.

Qüestions a afrontar

- f) Internet és cada vegada més present en la vida dels nois i noies i de les famílies. Tot i que té un gran potencial per a millorar la nostra vida, també pot provocar danys i ferides, per exemple a través de l'assetjament escolar, la desinformació, l'explotació sexual i la dependència. És urgent reflexionar sobre com la comunitat cristiana pot donar suport a les famílies per a garantir que l'espai en línia no només sigui segur, sinó que també sigui espiritualment vivificant.
- g) Hi ha moltes iniciatives en línia relacionades amb l'Església de gran valor i utilitat, que ofereixen una excel·lent catequesi i formació a la fe. Malauradament també hi ha pàgines web on s'aborden temàtiques relacionades amb la fe d'una manera superficial, polaritzada i fins i tot plenes d'odi. Com a Església i com a missioners digitals individuals, tenim el deure de preguntar-nos com podem garantir que la nostra presència en línia sigui una experiència de creixement per a aquells amb qui ens comuniquem.
- h) Les iniciatives apostòliques en línia tenen un abast i un radi d'acció que s'estén més enllà dels límits territorials entesos tradicionalment. Això planteja preguntes importants sobre com es poden regular i quina autoritat eclesiàstica és responsable de la supervisió.
- i) També hem de considerar les implicacions de la nova frontera missionera digital per a la renovació de les estructures parroquials i diocesanes existents. En un món cada vegada més digital, com evitar romandre presoners de la lògica de la conservació i, en canvi, alliberar energies per a noves formes d'exercir la missió?
- j) La pandèmia de la covid-19 ha estimulat la creativitat pastoral en línia, ajudant a reduir els efectes de l'experiència d'aïllament i solitud viscuda, en particular, per les persones grans i els membres vulnerables de les comunitats. Les institucions educatives catòliques també han utilitzat de manera efectiva les plataformes en línia per a continuar oferint formació i catequesi durant els confinaments. És bo que avaluem què ens ha ensenyat aquesta experiència i quins beneficis perdurables poden tenir per a la missió de l'Església en l'entorn digital.
- k) Molts joves, que també busquen la bellesa, han abandonat els espais físics de l'Església que intenten oferir-los a favor dels espais en línia. Això implica trobar noves maneres d'implicar-los i oferir-los formació i catequesi. Aquest és un tema per a reflexionar pastoralment.

Propostes

- l) Proposem que les Esglésies ofereixin reconeixement, formació i acompanyament als qui ja actuen com a missioners digitals, facilitant també l'encontre entre ells.
- m) És important crear xarxes de col·laboració d'*influencers* que incloguin persones d'altres religions o que no professin cap fe, però que col·laboren en causes comunes per a la promoció de la dignitat de la persona humana, de la justícia i de la cura de la casa comuna.

18. Organismes de participació

Convergències

- a) Com a membres del Poble fidel de Déu, tots els batejats són corresponsables de la missió, cadascun segons la seva vocació, amb la seva experiència i competència; per tant, tothom contribueix a imaginar i decidir passos de reforma de les comunitats cristianes i de tota l'Església, perquè

aquesta experiència «la dolça i reconfortant alegria d'evangelitzar». La sinodalitat, en la composició i en el funcionament dels organismes en què s'encarna, té com a finalitat la missió. La corresponsabilitat és per a la missió: això confirma que estem realment reunits en el nom de Jesús. Això allibera els organismes de participació d'involucions burocràtiques i de lògiques mundanes de poder, això fa que reunir-nos sigui fecund.

- b) A la llum del magisteri recent (en particular *Lumen gentium* i *Evangelii gaudium*), aquesta corresponsabilitat de tots en la missió ha de ser el criteri subjacent de l'estructuració de les comunitats cristianes i de tota l'Església local amb tots els seus serveis, en totes les seves institucions, en cadascun dels seus organismes de comunió (cf. 1Co 12,4-31). L'adequat reconeixement de la responsabilitat dels laics per a la missió en el món no pot esdevenir el pretext per a atribuir només als bisbes i als preveres la cura de la comunitat cristiana.
- c) L'autoritat per excel·lència és la de la Paraula de Déu, que ha d'inspirar cada encontre dels organismes de participació, cada consulta i cada procés de presa de decisions. Perquè això succeeixi és necessari que, a tots els nivells, el fet de reunir-se tregui sentit i força de l'Eucaristia i es desenvolupi a la llum de la Paraula escoltada i compartida en la pregària.
- d) La composició dels diferents Consells per al discerniment i la presa de decisions d'una comunitat missionera sinodal ha de preveure la presència d'homes i dones que tinguin un perfil apostòlic; que en primer lloc es distingeixin no per l'assistència assídua als espais eclesials, sinó per un autèntic testimoniatge evangèlic en les realitats més ordinàries de la vida. El Poble de Déu és molt més missioner en la mesura que és més capaç de fer ressonar-hi, també en els organismes de participació, les veus dels qui ja viuen la missió en el món i en les seves perifèries.

Qüestions a afrontar

- e) A la vista del que hem compartit, creiem important reflexionar sobre com promoure la participació en els diferents Consells, sobretot quan els participants creuen que no estan a l'alçada de la tasca. La sinodalitat fa créixer en la implicació de cada membre en els processos de discerniment i de presa de decisions per a la missió de l'Església: en aquest sentit ens edifiquen i encoratgen moltes petites comunitats cristianes en les Esglésies emergents, que viuen cada dia un «cos a cos» fraternal al voltant de la Paraula i de l'Eucaristia,
- f) En la composició dels organismes de participació no podem ajornar més la tasca encomanada pel papa Francesc a *Amoris laetitia*. La participació d'homes i dones que viuen situacions afectives i matrimonials complexes «pot expressar-se en diversos serveis eclesials: convé per això discernir quines de les diverses formes d'exclusió actualment practicades en àmbit litúrgic, pastoral, educatiu i institucional poden ser superades» (n. 299). El discerniment en qüestió també es refereix a l'exclusió dels organismes de participació de la comunitat parroquial i diocesana, practicada en força Esglésies locals.
- g) En la perspectiva de l'originalitat evangèlica de la comunió eclesial: com podem entrellçar l'aspecte consultiu i el deliberatiu de la sinodalitat? A partir de la configuració carismàtica i ministerial del Poble de Déu: com integrem les tasques de consell, discerniment i decisió en els diferents organismes de participació?

Propostes

- h) A partir de la comprensió del Poble de Déu com a subjecte actiu de la missió d'evangelització, s'ha de legislar l'obligatorietat dels Consells pastorals en les comunitats cristianes i en les Esglésies locals. Al mateix temps, s'han de potenciar els organismes de participació, amb una presència

adequada de laics i laiques, amb l'atribució de funcions de discerniment en vista de decisions realment apostòliques.

- i) Els organismes de participació representen el primer àmbit en el qual es viu la dinàmica de la rendició de comptes dels qui desenvolupen tasques de responsabilitat. Mentre els encoratgem en el seu compromís, els convidem a practicar la cultura de la rendició de comptes en relació a la comunitat de la qual són expressió.

19. Les agrupacions d'Esglésies en la comunió de tota l'Església

Convergències

- a) Estem convençuts que cada Església, dins de la comunió de les Esglésies, té molt a oferir, perquè l'Esperit Sant distribueix abundantment els seus dons per al bé comú. Si mirem l'Església com a Cos de Crist, entenem més fàcilment que els diferents membres són interdependents i comparteixen la mateixa vida: «Si un membre sofreix, sofreixen amb ell tots els altres, i quan un membre és elogiat, tots els altres s'alegren amb ell» (1Co 12,26). Per tant, volem desenvolupar les actituds espirituals que neixen d'aquesta mirada: la humilitat i la generositat, el respecte i el compartir. També són importants la voluntat de créixer en el coneixement mutu i de preparar les estructures necessàries perquè l'intercanvi de riqueses espirituals, de deixebles missioners i de béns materials pugui esdevenir una realitat concreta.
- b) El tema de les agrupacions d'Esglésies locals s'ha revelat fonamental per a un exercici ple de la sinodalitat a l'Església. En respondre a la pregunta sobre com configurar les instàncies de sinodalitat i col·legialitat que impliquen agrupacions d'Esglésies locals, l'Assemblea ha coincidit en la importància del discerniment eclesial realitzat per les Conferències episcopals i per les Assemblees continentals per a un correcte desenvolupament de la primera fase del procés sinodal.
- c) El procés sinodal ha mostrat com els organismes previstos pel *Codi de dret canònic* i pel *Codi dels canons per a les Esglésies orientals* desenvolupen la seva funció amb més eficàcia quan es comprenen a partir de les Esglésies locals. El fet que l'Església (*Ecclesia tota*) sigui una comunió d'Esglésies demana que cada bisbe percebi i visqui la sol·licitud per totes les Esglésies (*sollicitudo omnium Ecclesiarum*) com un aspecte constitutiu del seu ministeri com a pastor d'una Església.
- d) La primera fase del procés sinodal ha posat en evidència el paper determinant de les Conferències episcopals i ha fet emergir la necessitat d'una instància de sinodalitat i col·legialitat a nivell continental. Els organismes que actuen en aquests nivells contribueixen a l'exercici de la sinodalitat respectant les realitats locals i els processos d'inculturació. L'Assemblea ha expressat la seva confiança en la possibilitat d'evitar d'aquesta manera el risc d'uniformitat i de centralisme en el govern de l'Església.

Qüestions a afrontar

- e) Abans de crear noves estructures, sentim la necessitat de reforçar i revitalitzar les que ja existeixen. També cal estudiar, a nivell eclesiològic i canònic, les implicacions d'una reforma de les estructures relatives a les agrupacions d'Esglésies perquè assumeixin un caràcter més plenament sinodal.

- f) Mirant les pràctiques sinodals de l'Església del primer mil·lenni, es proposa estudiar com es poden recuperar en l'ordenament canònic actual les institucions antigues, harmonitzant-les amb les de nova creació, com les Conferències episcopals.
- g) Considerem necessari aprofundir en l'estudi de la naturalesa doctrinal i jurídica de les Conferències episcopals, reconeixent la possibilitat d'una acció col·legial també en referència a les qüestions de doctrina que sorgeixen en el context local, reobrint així la reflexió sobre el motu proprio *Apostolos suos*.
- h) S'haurien de revisar els canons referits als concilis particulars (plenaris i provincials), per tal d'aconseguir a través d'ells una major participació del Poble de Déu, seguint l'exemple de la dispensa obtinguda en el cas del recent concili plenari d' Austràlia.

Propostes

- i) Entre les estructures ja previstes pel Codi, proposem potenciar la província eclesiàstica o metropolitana, com a lloc de comunió de les Esglésies locals d'un territori.
- j) A partir dels aprofundiments demanats pel que fa a la configuració de les agrupacions d'Esglésies, s'hauria d'implantar l'exercici de la sinodalitat a nivell regional, nacional i continental.
- k) Allà on sigui necessari, proposem la creació de províncies eclesiàstiques internacionals, a benefici dels bisbes que no pertanyen a cap Conferència episcopal i per a promoure la comunió entre les Esglésies més enllà de les fronteres nacionals.
- l) En els països de ritu llatí en què també hi ha una jerarquia de les Esglésies catòliques orientals, s'haurien d'incloure els bisbes orientals en les Conferències episcopals nacionals, tot mantenint íntegra la seva autonomia de govern establerta pel seu Codi.
- m) S'ha d'elaborar una configuració canònica de les Assemblees continentals que, respectant les peculiaritats de cada continent, tinguin en compte la participació de les Conferències episcopals i la de les Esglésies, amb delegats propis que facin present la varietat del Poble fidel de Déu.

20. Sínode dels Bisbes i assemblea eclesial

Convergències

- a) Fins i tot quan ha experimentat la dificultat de «caminar junts», l'Assemblea ha percebut l'alegria evangèlica de ser Poble de Déu. Les novetats proposades per a aquest moment del camí sinodal generalment han estat ben acollides. Les més evidents són: el pas de la celebració del Sínode d'esdeveniment a procés (tal com indica la constitució apostòlica *Episcopalis communio*); la presència d'altres membres, dones i homes, al costat dels bisbes; la presència activa de delegats fraters; el recés espiritual en preparació a l'Assemblea; les celebracions de l'Eucaristia a Sant Pere; el clima de pregària i el mètode de la conversa en l'Esperit; la disposició mateixa de l'Assemblea a l'Aula Pau VI.
- b) L'Assemblea del Sínode dels Bisbes, conservant el seu caràcter eminentment episcopal, en aquesta ocasió, ha mostrat bé el lligam intrínsec entre la dimensió sinodal de la vida de l'Església (la participació de tots), la dimensió col·legial (la sol·licitud dels bisbes per tota l'Església), la dimensió del primat (el servei del bisbe de Roma, garant de la comunió).
- c) El procés sinodal ha estat i és un temps de gràcia que ens ha encoratjat. Déu ens està oferint l'oportunitat d'experimentar una nova cultura de la sinodalitat, capaç d'orientar la vida i la missió

de l'Església. Tanmateix, s'ha recordat que no n'hi ha prou amb crear estructures de corresponsabilitat si manca la conversió personal a una sinodalitat missionera. Les instàncies sinodals, a tots els nivells, no redueixen la responsabilitat personal dels que estan cridats a participar-hi, en virtut del seu ministeri i dels seus carismes, sinó que la fomenten encara més.

Qüestions a afrontar

- d) Ha estat apreciada la presència d'altres membres, a més dels bisbes, en qualitat de testimonis del camí sinodal. Tanmateix, resta oberta la qüestió de la incidència de la seva presència com a membres de ple dret sobre el caràcter episcopal de l'Assemblea. Alguns veuen el risc que la tasca específica dels bisbes no s'entengui adequadament. També caldrà aclarir en funció de quins criteris es pot cridar els membres que no són bisbes a formar part de l'Assemblea.
- e) S'han assenyalat experiències com la Primera assemblea eclesial d'Amèrica Llatina i el Carib, els Organismes del Poble de Déu al Brasil, el Concili plenari d'Austràlia. Queda per identificar i aprofundir com articular en el futur sinodalitat i col·legialitat, distingint (sense separacions indegudes) la contribució de tots els membres del Poble de Déu en la presa de decisions i la tasca específica dels bisbes. L'articulació de sinodalitat, col·legialitat i primat no s'ha d'interpretar d'una forma estàtica o lineal, sinó segons una circularitat dinàmica, en una corresponsabilitat diferenciada.
- f) Si a nivell regional és possible pensar en passos posteriors (una assemblea eclesial seguida d'una assemblea episcopal), es considera oportú aclarir com es pot proposar això en referència al conjunt de l'Església catòlica. Alguns consideren que la fórmula adoptada en aquesta Assemblea respon a aquesta necessitat, altres proposen que a continuació d'una assemblea eclesial es faci una assemblea episcopal per a concloure el discerniment, altres encara prefereixen reservar als bisbes el paper de membres de l'assemblea sinodal.
- g) També caldrà aprofundir i aclarir la manera en què experts de diferents disciplines, en particular teòlegs i canonistes, poden aportar la seva contribució als treballs de l'assemblea sinodal i als processos d'una Església sinodal.
- h) També caldrà reflexionar sobre la manera com internet i la comunicació mediàtica afecten els processos sinodals.

Propostes

- i) Que es garanteixi una avaluació dels processos sinodals a tots els nivells de l'Església.
- j) S'han d'avaluar els fruits de la primera sessió de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes.

PER A CONTINUAR EL CAMÍ

«A què podem comparar el Regne de Déu?
Quina paràbola li escauria?» (Mc 4,30)

La Paraula del Senyor ve abans de tota paraula de l'Església. Les paraules dels deixebles, fins i tot les d'un Sínode, són només un ressò d'allò que Ell mateix diu.

Per tal d'anunciar el Regne, Jesús va escollir parlar en paràboles. Va trobar en les experiències fonamentals de la vida de l'home –en els signes de la naturalesa, en els gestos del treball, en els fets de la quotidianitat– les imatges per a revelar el misteri de Déu. Així ens va dir que el Regne ens transcendeix, però no ens és estrany. O el veiem en les coses del món o no el veurem mai.

En una llavor que cau a terra, Jesús va veure representat el seu destí. Aparentment un no-res destinat a podrir-se, però habitat d'un dinamisme de vida imparabile, imprevisible, pasqual. Un dinamisme destinat a donar vida, a esdevenir pa per a molts. Destinat a esdevenir Eucaristia.

Avui, en una cultura de la lluita per la supremacia i de l'obsessió per la visibilitat, l'Església està cridada a repetir les paraules de Jesús, a fer-les reviure amb totes les seves forces.

«A què podem comparar el Regne de Déu? Quina paràbola li escauria?». Aquesta pregunta del Senyor il·lumina el treball que ara ens espera. No es tracta de dispersar-se en molts fronts, perseguint una lògica eficientista i procedimental. Es tracta més aviat d'agafar, entre les moltes paraules i propostes d'aquest *Informe de síntesi*, allò que es presenta com una llavor petita, però plena de futur, i imaginar com lliurar-lo a la terra que el farà madurar per a la vida de molts.

«Com pot ser això?», es va preguntar Maria a Natzaret (Lc 1,34) després d'haver escoltat la Paraula. La resposta només és una: romandre a l'ombra de l'Esperit i deixar-se embolcallar pel seu poder.

En dirigir la nostra mirada cap al temps que ens separa de la segona sessió, donem gràcies al Senyor pel camí fet fins ara i per les gràcies amb què ens ha beneït. Encomanem la fase següent a la intercessió de la Benaurada Verge Maria, signe de segura esperança i de consol en el camí del Poble fidel de Déu, i dels sants apòstols Simó i Judes, la festivitat dels quals se celebra avui.

Adsumus Sancte Spiritus!

Roma, 28 d'octubre de 2023. Festa dels sants Simó i Judes, apòstols

ÍNDEX

Una Església sinodal en missió

INTRODUCCIÓ	2
PART I – EL ROSTRE DE L’ESGLÉSIA SINODAL	
1. La sinodalitat: experiència i comprensió	6
2. Reunits i enviats per la Trinitat	8
3. Entrar en una comunitat de fe: la iniciació cristiana	9
4. Els pobres, protagonistes del camí de l’Església	11
5. Una Església de «tota tribu, llengua, poble i nació»	13
6. Tradicions de les Esglésies orientals i de l’Església llatina	15
7. En el camí cap a la unitat dels cristians	17
PART II – TOTS DEIXEBLES, TOTS MISSIONERS	
8. L’Església és missió	20
9. Les dones en la vida i en la missió de l’Església	22
10. La vida consagrada i els moviments laicals: un signe carismàtic	24
11. Diaques i preveres en una Església sinodal	25
12. El bisbe en la comunió eclesial	27
13. El bisbe de Roma en el col·legi dels bisbes	28
PART III – TEIXIR L·LIGAMS, CONSTRUIR COMUNITAT	
14. Una aproximació sinodal a la formació	32
15. Discerniment eclesial i qüestions obertes	33
16. Per una Església que escolta i acompanya	35
17. Missioners en l’entorn digital	37
18. Organismes de participació	38
19. Les agrupacions d’Esglésies en la comunió de tota l’Església	40
20. Sínode dels Bisbes i assemblea eclesial	41
PER A CONTINUAR EL CAMÍ	43